

**VANHEMMUUSTYYLIEN, VANHEMMUUDEN STRESSIN JA LASTEN
ONGELMAKÄYTTÄYTYMISEN VÄLISET YHTEYDET**

**Emmi Kumpulainen
Pro gradu -tutkielma
Psykologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kesäkuu 2010**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
Psykologian laitos

KUMPULAINEN, EMMI: Vanhemmuustyilien, vanhemmuuden stressin ja lasten ongelmakäyttäytymisen väliset yhteydet

Pro gradu -tutkielma, 39 s.

Ohjaaja: Psykologian yliassistentti Noona Kiuru

Psykologia

Kesäkuu 2010

Tutkimuksessa tarkasteltiin vanhemmuustyilien, vanhemmuuden stressin ja lasten ongelmakäyttäytymisen välisiä yhteyksiä. Tutkimus on osa Alkuportaati -tutkimushanketta, jossa seurataan lapsia esikoulusta neljännelle luokalle. Tässä tutkimuksessa tutkittavina oli 378 lasta (182 tyttöä, 48 %; 196 poikaa, 52 %) ja heidän vanhempansa. Aineisto on kerätty vuosina 2008 ja 2009, jolloin lapset olivat ensimmäisellä ja toisella luokalla. Molempina vuosina vanhemmat vastasivat vanhemmuustyyliä ja vanhemmuuden stressiä koskevaan kyselyyn, ja lasten ongelmakäyttäytymistä arvioivat opettajat. Vanhemmuustyyliä tutkittiin dimensionaalisesti affektiivisuuden eli lämpimyuden, behavioraalisen kontrollin ja psykologisen kontrollin näkökulmista, ja lasten ongelmakäyttäytymistä tutkittiin sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvan ongelmakäyttäytymisen näkökulmista. Tulokset osoittivat, että äidit osoittivat isiä enemmän lämpimyyttä, ja lasten ollessa toisella luokalla he käyttivät myös isiä enemmän behavioraalista kontrollia. Lämpimyyden oli negatiivisesti yhteydessä lasten ulospäin suuntautuvaan ongelmakäyttäytymiseen ja vaikutti siten olevan ongelmakäyttäytymiseltä suojaava tekijä. Äitien behavioraalinen kontrolli sen sijaan oli positiivisesti yhteydessä lasten ongelmakäyttäytymiseen toisella luokalla. Niin ikään myös psykologista kontrollia ja lämpimyyttä sisältävän ristiriitaisen vanhemmuustyylin todettiin äideillä olevan yhteydessä lasten ulospäin suuntautuvaan ongelmakäyttäytymiseen. Epäsuoria yhteyksiä koskevat tulokset osoittivat myös, että vanhemmuuden stressi oli äitien kohdalla yhteydessä vähäiseen lämpimyyteen, joka puolestaan oli yhteydessä lasten ulospäin suuntautuvaan ongelmakäyttäytymiseen. Lasten sisään ja ulospäin suuntautuva ongelmakäyttäytyminen taas olivat yhteydessä vanhemmuuden stressiin, joka puolestaan oli yhteydessä vähäiseen lämpimyyteen. Tulosten perusteella voidaan todeta, että vanhemmuustyyli ja vanhemmuuden stressi voivat vaikuttaa lapseen negatiivisesti ja lisätä ongelmakäyttäytymistä, mutta myös lasten ongelmakäyttäytyminen voi vaikuttaa vanhempien kokemaan vanhemmuuden stressiin ja sitä kautta heidän soveltamiinsa vanhemmuustyyliin.

Avainsanat: Lapsuus, vanhemmuustyyli, vanhemmuuden stressi, ulospäin suuntautuva ongelmakäyttäytyminen, sisäänpäin suuntautuva ongelmakäyttäytyminen.

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ
Department of Psychology

KUMPULAINEN, EMMI: Associations between parenting styles, parenting stress and children's problem behaviour

Master's thesis, 39 p.

Supervisor: Assistant Professor of Psychology Noona Kiuru

Psychology

June 2010

This study investigated associations between parenting styles, parenting stress and children's problem behaviour. The study is a part of Alkuportaat research project in which the children are followed from preschool to fourth grade. The participants of this study were 378 children (182 girls, 48 %; 196 boys, 52 %) and their parents. Data was collected in 2008 and 2009 when the children were on their first and second grade. Parents completed a questionnaire concerning parenting styles and parenting stress and children's problem behaviour was assessed by teachers. Parenting styles were investigated dimensionally as they were divided into affection, behavioural control and psychological control. Children's problem behaviour was divided into externalizing and internalizing. The results showed that mothers were more affective than fathers and used more behavioural control when children were on second grade. Affection was negatively related to externalizing and thus appeared to be a protective factor against problem behaviour. Behavioural control exercised by mothers was positively related to externalizing. Also a so called inconsistent parenting style exercised by mothers containing psychological control and affection was related to externalizing. The results showed further that mothers' parenting stress was related to low affection which in turn was related to children's externalizing problems. Children's internalizing and externalizing problems on the other hand were related to parenting stress which in turn was related to low affection. Based on these results it seems that parenting styles and parenting stress can affect children negatively by increasing problem behaviour but children's problem behaviour can also have an effect on parenting styles and the amount of parenting stress that parents experience.

Keywords: Childhood, parenting styles, parenting stress, externalizing, internalizing.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 VANHEMMUUSTYYLIT	6
3 VANHEMMUUDEN STRESSI	8
4 LASTEN ONGELMAKÄYTTÄYTYMINEN	9
5 VANHEMMUUSTYYLIT, VANHEMMUUDEN STRESSI JA LASTEN ONGELMAKÄYTTÄYTYMINEN	11
5.1 Vanhemmuustyyliä ja lasten ongelmakäyttäytyminen	11
5.2 Vanhemmuuden stressi ja lasten ongelmakäyttäytyminen	13
5.3 Vanhemmuustyylien, vanhemmuuden stressin ja lasten ongelmakäyttäytymisen keskinäiset vaikutusmekanismit	14
6 TUTKIMUSONGELMAT	15
7 MENETELMÄ	16
7.1 Tutkittavat	16
7.2 Mittarit ja muuttujat.....	17
7.3 Analyysistrategia.....	20
8 TULOKSET	21
8.1 Isien ja äitien erot vanhemmuustyyliissä ja vanhemmuuden stressissä.....	21
8.2 Vanhemmuustyylien, vanhemmuuden stressin ja lasten ongelmakäyttäytymisen pysyvyys.....	22
8.3 Vanhemmuustyylien, vanhemmuuden stressin ja lasten ongelmakäyttäytymisen väliset yhteydet.....	24
9 POHDINTA	30
9.1 Tutkimuksen rajoitukset ja jatkotutkimushaasteet.....	33
LÄHTEET	36

1 JOHDANTO

Vanhempien käyttämällä vanhemmuustyyleillä on todettu olevan merkittävä vaikutus lasten hyvinvointiin ja sopeutumiseen (Aunola, 2005; Aunola & Nurmi, 2005; Maccoby & Martin, 1983). Vanhemman osoittama lämpö ja lasta tukeva kontrolli ovat yhteydessä lapsen hyvään itsetuntoon, koulumenestykseen ja sopeutuvuuteen. Erilaiset stressitekijät voivat kuitenkin järkyttää vanhemman mielenterveyttä tai toimintakykyä ja siten vaikuttaa hänen toimintaansa vanhempana (Belsky, 1984; Deater-Deckard, 1998). Pienet päivittäiset hankaluudet kuuluvat kaikkien perheiden arkeen, mutta joskus ne voivat aiheuttaa vanhemmille voimakastakin vanhemmuuteen liittyvää stressiä (Crnic & Low, 2002; Deater-Deckard, 1998). Vanhemmuuden stressiä koetaan eniten perheissä, joiden lapsilla esiintyy emotionaalisia ja erityisesti ulospäin suuntautuvia käyttäytymisen ongelmia (Baker & Heller, 1996; Creasey & Reese, 1996). Puolison ja sosiaalisen verkoston tuki sekä omat voimavarat voivat kuitenkin merkittävästi vaikuttaa kykyyn käsitellä tätä stressiä.

Ankaran, autoritaarisen vanhemmuuden, vanhemmuuden stressin ja lasten ongelmakäyttäytymisen on todettu usein liittyvän yhteen (Baker & Heller, 1996; Deater-Deckard, 1998). Syy-seuraussuhteita testaavia pitkittäistutkimuksia on kuitenkin vähän, joten vaikutusmekanismit näiden tekijöiden välillä ovat vielä epäselviä (Crnic, Gaze, & Hoffman, 2005). Vaikuttaako lapsi ongelmakäyttäytymisellään vanhemman kokeman stressin syntyyn vai päinvastoin? Heikentääkö vanhemmuuden stressi lapsen hyvinvointia suoraan, vai heijastuuko se lapsen ankaran ja etäisen vanhemmuustyylin kautta? Tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään näitä vanhemmuustyylien, vanhemmuuden stressin ja lasten ongelmakäyttäytymisen välisiä yhteyksiä. Yhteyksien tutkiminen on tärkeää, koska lasten ongelmakäyttäytymisellä voi olla kauaskantoisia seurauksia, kuten epävakaa työura, ongelmat ihmissuhteissa sekä huumeiden ja alkoholin käyttö (McKee, Colletti, Rakow, Jones, & Forehand, 2008). Lisäksi vanhempien toimintaa hankalasti käyttäytyvän lapsen kanssa voidaan tukea erilaisin keinoin. Tutkimus on osa Jyväskylän yliopistossa toimivan Oppimisen ja motivaation huippututkimusyksikön Alkuportaati-projektia.

2 VANHEMMUUSTYYLIT

Vanhemmuustyylien tutkimuksella on pitkä perinne, mutta tutkimuksen viitekehys ei silti ole täysin selkeä (Aunola, 2005). Aluksi on kuitenkin tärkeää erottaa toisistaan kasvatustyyli ja kasvatuskäytännöt (Darling & Steinberg, 1993). Kasvatustyyli koostuu vanhemman asenteista ja kuvaa enemmänkin emotionaalista ilmapiiriä ja vanhemman tapaa olla vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa, kun taas kasvatuskäytännöt tarkoittavat vanhemman konkreettista toimintaa haluamiensa päämäärien saavuttamiseksi. Samanlaista kasvatustyyliä käyttävät vanhemmat saattavat siis käyttää hyvin erilaisia käytäntöjä. Käsitteiden erottelu ei ole aina täysin yksinkertaista, ja niiden välinen vuorovaikutus on myös otettava huomioon: Darlingin ja Steinbergin (1993) mukaan kasvatustyyli vaikuttavatkin lapsen juuri kasvatuskäytäntöjen kautta. Tässä tutkimuksessa käytettävällä käsitteellä vanhemmuustyyli tarkoitetaan kasvatustyyliä.

Merkittävä vanhemmuustyylien tutkija on ollut 1960-luvulta lähtien Diana Baumrind. Baumrind (1989) katsoo vanhemmuudessa ilmenevän kaksi ulottuvuutta, jotka ovat vaativuus (*demandingness*) ja vastaanottavaisuus (*responsiveness*). Nämä ulottuvuudet määrittelevät kolme erilaista vanhemmuustyyppiä: *auktoritatiiviset vanhemmat*, *autoritaariset vanhemmat* ja *sallivat vanhemmat*. Auktoritatiiviset vanhemmat ovat kontrolloivia ja vaativia mutta samalla lämpimiä, rationaalisia ja lapsen kommunikaation suhteen vastaanottavaisia. Autoritaariset vanhemmat ovat kontrolloivia mutta vuorovaikutuksessaan etäisiä ja viileitä. Nämä kaksi vanhemmuustyyliä eroavat merkittävästi kontrollointitavan suhteen: auktoritatiiviset vanhemmat asettavat rajoja ja kommunikoivat niistä lapsensa kanssa avoimesti, kun taas autoritaariset vanhemmat enemmänkin rajoittavat kommunikaatioita ja odottavat lapseltaan ehdotonta tottelevaisuutta. Vähiten kontrollia ja vaatimuksia asettavat sallivat vanhemmat, jotka ovat vanhemmuudessaan suhteellisen lämpimiä. Maccoby ja Martin (1983) laajensivat myöhemmin Baumrindin teoriaa muodostamalla vanhemmuuden nelikentän, joka syntyy ristiintaulukoimalla kaksi vanhemmuuden ulottuvuutta: *kontrolloivuus* ja *lämpimyyys*. Nämä ulottuvuudet erottelevat neljä vanhemmuustyyliä. Auktoritatiivinen, autoritaarinen ja salliva vanhemmuustyyli ovat Baumrindin teorian mukaisia, mutta teoriaan kuuluu neljänenä myös *laiminlyövä vanhemmuustyyli*. Tätä vanhemmuustyyliä kuvastaa sekä kontrolloivuuden että lämpimyden puute.

Vanhemmuustyyliä on tutkittu kvantitatiivisin menetelmin lähinnä kahdella eri tutkimusotteella (Aunola, 2005). Vanhemmuustyylien jakaminen auktoritatiiviseen, autoritaariseen, sallivaan ja laiminlyövään tyyliin on esimerkki typologisesta eli henkilökeskeisestä

tutkimusotteesta. Tässä lähestymistavassa pyritään siis jakamaan vanhemmat kategorisesti vanhemmuustyylien mukaan. Toinen tapa tutkia vanhemmuustyyliä on muuttujakeskeinen eli dimensionaalinen tutkimusote. Tässä lähestymistavassa tutkitaan yksittäisten vanhemmuuden ulottuvuuksien merkitystä lapsen toiminnan selittäjinä. Tutkimuksissa esiintyvät ulottuvuudet voidaan karkeasti jakaa Baumrindin (1989) sekä Maccoby ja Martinin (1983) teorioiden mukaisesti lämpimyys- ja kontrolloivuuskategorioihin. *Lämpimyden* lisäksi tutkimuksissa esiintyy kaksi kontrollimuotoa: muun muassa Barber (1996) on erottanut kontrolloivuus-dimensiosta *behavioraalisen ja psykologisen kontrollin*. Psykologista kontrollia kuvastaa vanhemman tunkeileva ja manipuloiva toiminta, josta esimerkkejä ovat syyllistäminen, manipulointi, mitätöinti ja rakkauden epääminen (Barber & Harmon, 2002). Negatiivisena kontrollimuotona pidetty psykologinen kontrolli eroaa näin ollen selkeästi behavioraalisesta kontrollista, jonka tarkoituksena on säädellä lapsen käyttäytymistä lasta tukevalla tavalla. Psykologisen kontrollin on ajateltu johtuvan vanhemman tarpeesta suojella omaa valtaansa suhteessa lapseen.

Isien ja äitien vanhemmuustyyliä saattavat poiketa toisistaan. Saman perheen vanhemmilla onkin havaittu vain harvoin olevan yhteneväiset kasvatustyyliä (Winsler, Madigan, & Aquilino, 2005). Äitien on useimmiten todettu olevan auktoritatiivisempia, kun taas isät ovat autoritaarisempia. Äitien on myös ajateltu olevan hoivaavampia kuin isien ja osallistuvan enemmän rutiinomainen lastenhoitoon (Maccoby & Martin, 1983). Isät taas osallistuvat enemmän aktiiviseen sosiaaliseen toimintaan lastensa kanssa. Tällaiset toiminnalliset erot saattavat olla sukupuolille tyypillisiä, mutta isien ja äitien vanhemmuustyylien yhteneväisyyden on silti todettu olevan yhteydessä lapsen onnistuneeseen kehitykseen (Winsler ym., 2005). Erilaiset näkemykset lasten kasvatuksesta voivat sen sijaan olla yhteydessä riitaisaan parisuhteeseen, mikä on haitallista lapsen kehitykselle (Maccoby & Martin, 1983; Winsler ym., 2005). Kyseessä eivät siis ole vain isän tai äidin erilaiset vaikutukset lapseen, vaan myös koko perheen vuorovaikutus. On siis selvää, että tutkimalla pelkästään äiti-lapsisuhdetta ei saada kaikkea tarpeellista tietoa vanhemmuustyylien vaikutuksista. Siksi tässä tutkimuksessa tutkitaan sekä isien että äitien vanhemmuustyyliä ja niiden vaikutuksia lasten ongelmakäyttäytymiseen.

3 VANHEMMUUDEN STRESSI

Stressin on katsottu jo pitkään olevan yksi olennainen perheisiin ja vanhemmuuden prosesseihin vaikuttava tekijä, ja sitä onkin tutkittu paljon (Crnic & Low, 2002). Siitä huolimatta sille ei ole syntynyt selkeää, yksiselitteistä määritelmää. Useimmiten vanhemmuuden stressillä tarkoitetaan sitä, että vanhemmat kokevat vanhemmuuden vaatimusten ylittävän saatavilla olevat voimavarat (Deater-Deckard, 1998; DeaterDeckard & Scarr, 1996). Lazaruksen ja Folkmanin (1984) mukaan tilanteen stressaavuuteen vaikuttaa juuri yksilön tekemä kognitiivinen arvio tilanteesta: yksilö kokee tapahtuman tai tilanteen stressaavana, jos arvioi tämän ylittävän hänen voimavaransa tai uhkaavan hyvinvointia. Vanhemmuus on siis sitä stressaavampaa, mitä enemmän esimerkiksi lapsen ongelmakäyttäytymistä esiintyy ja mitä vähemmän voimavaroja koetaan olevan käytettävissä.

Vanhemmuuden stressi voi liittyä suuriin elämänmuutoksiin tai pieniin, päivittäisiin hankaluuksiin (daily hassles) (Crnic & Greenberg, 1990; Crnic & Low, 2002). Koska suuret elämäntapahtumat ovat suhteellisen harvinaisia, pienten, päivittäisten ongelmatilanteiden on havaittu olevan merkittävämpiä vanhemmuuden stressin ennustajia (Crnic & Greenberg, 1990; Crnic & Booth, 1991). Päivittäiset hankaluudet ovat yleensä vanhempaa ärsyttäviä, turhauttavia ja stressaavia tilanteita, joita tapahtuu useimmissa perheissä sosioekonomisesta statuksesta riippumatta (Crnic & Low, 2002). Esimerkiksi lapsen kieltäytyminen ruuasta tai nukkumaan menemisestä voi olla pieni, mutta päivittäin toistuessaan hyvin stressaava tapahtuma vanhemmille. Vanhemmuuden stressin mittaamistapa riippuu siis siitä, mitä sen ajatellaan käsittävän.

Kaikki vanhemmat eivät koe vanhemmuuden stressiä samalla tavoin (Crnic & Low, 2002). Erilaiset perheen ulkopuoliset ja sisäiset tekijät vaikuttavat stressin kokemiseen. Esimerkiksi työhön liittyvä stressi voi heijastua vanhempien kärsivällisyyteen tai vastaanottavaisuuteen kotona. Yksinhuoltajuuden, alhaisen koulutustason ja vanhemman heikon terveyden on myös todettu olevan yhteydessä vanhemmuuden stressiin (Anderson, 2008). Saatavilla oleva sosiaalinen tuki taas voi vähentää stressiä (Crnic & Low, 2002). Myös lapsen ominaisuudet, kuten temperamentti, voivat vaikuttaa stressin kokemiseen. Niin sanottu hankala temperamentti ei välttämättä sinänsä johda ongelmiin, vaan kyse voi olla lapsen ja ympäristön tai lapsen ja vanhemman yhteensopivuuden ongelmasta (Bates, Pettit, Dodge, & Ridge, 1998). Perhetasolla stressiin voivat taas vaikuttaa muun muassa parisuhteen laatu tai perheessä vallitsevat suhteet, jotka riippuvat myös lasten määrästä. On havaittu, että parisuhteeseensa tyytymättömät vanhemmat kokevat saavansa vähemmän tukea puolisoiltaan ja kokevat siten myös enemmän stressiä (Baker & Heller, 1996; DeaterDeckard &

Scarr, 1996). Parisuhdetyytyväisyys näyttäisi liittyvän myös sukupuolieroihin vanhemmuuden stressin kokemisessa, sillä isillä parisuhdeongelmiin liittyy usein vanhemmuuden stressi ja ankara, autoritaarinen vanhemmuus (Deater-Deckard, 1998; DeaterDeckard & Scarr, 1996). Isät ja äidit saattavat myös kokea stressiä aiheuttavat asiat eri tavoin. Isät eivät aina esimerkiksi koe lasten ulospäin suuntautuvaa ongelmakäyttäytymistä samanlaisena ongelmana kuin äidit (Baker & Heller, 1996). Vaikka äitien ja isien vuorovaikutus lapsen kanssa on sekä määrällisesti että laadullisesti erilaista, merkittäviä sukupuolieroja vanhemmuuden stressissä ei kuitenkaan ole löydetty (Creasey & Reese, 1996; Crnic & Booth, 1991).

Vanhemmuuden stressin on todettu olevan suhteellisen pysyvää (Crnic ym., 2005; Östberg, Hagekull, & Hagelin, 2007). Stressin pysyvyyttä ei tosin ole tutkittu paljon yli kahden vuoden aikaväliltä, ja tulokset ovat jossakin määrin ristiriitaisia (Östberg ym., 2007). Esimerkiksi Österberg, ym. (2007) havaitsivat, että vauvaiässä esiintyvät ongelmat, kuten lapsen nukkumisvaikeudet, olivat yhteydessä seitsemän vuotta myöhemmin koettuun vanhemmuuden stressiin. Williford, Calkins ja Keane (2007) puolestaan havaitsivat tutkimuksessaan vanhemmuuden stressin vähenevän varhaislapsuuden aikana. Tämän uskotaan johtuvan lapsen käyttäytymisongelmien vähenemisestä ja itsesäätelykeinojen kehittymisestä kehityksen myötä. Myös tässä tutkimuksessa vanhemmuuden stressiä tutkitaan kahtena ajankohtana, jotta sen pysyvyydestä ja vaikutusten suunnasta saataisiin tietoa.

4 LASTEN ONGELMAKÄYTTÄYTYMINEN

Lasten ongelmakäyttäytyminen jaetaan tutkimuksissa yleensä sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvaan ongelmakäyttäytymiseen (Mesman & Koot, 2000). Samoista asioista on käytetty myös termejä ylikontrolloitu ja alikontrolloitu käyttäytyminen, jotka pitävät sisällään joukon erilaisia oireita ja diagnooseja (Achenbach & Edelbrock, 1979). *Sisäänpäin suuntautuva ongelmakäyttäytyminen* ilmenee tunne-elämän ongelmina, kuten masentuneisuutena, pelokkuutena, vetäytymisenä ja ahdistuneisuutena, kun taas *ulospäin suuntautuva ongelmakäyttäytyminen* ilmenee huonona itsesäätelynä, aggressiivisuutena, turhautumisena ja muuna epäsosiaalisena käyttäytymisenä (Aunola, 2005; Kovacs & Devlin, 1998; Mesman & Koot, 2000). Ulospäin suuntautuvassa ongelmakäyttäytymisessä negatiiviset tunteet suunnataan siis muihin, ja siten tämäntyyppinen

ongelmakäyttäytyminen on myös näkyvämpää kuin sisäänpäin suuntautuva ongelmakäyttäytyminen, jossa negatiiviset tuntemukset suunnataan enemmän itseen.

Kansainvälinen tautiluokitus DSM-IV jakaa ulospäin suuntautuvan ongelmakäyttäytymisen tarkkaavaisuus-hyperaktiivisuushäiriöön (Attention Deficit Hyperactivity Disorder, ADHD), käytöshäiriöön (Conduct Disorder) ja uhmakkuushäiriöön (Oppositional Defiant Disorder) (American Psychiatric Association, 1994). Sisäänpäin suuntautuvaan ongelmakäyttäytymiseen liittyvät esimerkiksi erilaiset ahdistuneisuushäiriöt, pelot, masennus ja sosiaalinen vetäytyminen. Ulospäin suuntautuvassa ongelmakäyttäytymisessä ADHD voidaan jakaa oireiden mukaan vielä pääasiassa tarkkamattomaan tyyppiin, yliaktiiviseen/impulsiiviseen tyyppiin ja näiden yhdistelmään. Käytöshäiriö ilmenee aggressiivisuutena ja julmuutena esimerkiksi muita ihmisiä tai eläimiä kohtaan. Käyttäytyminen rikkoo sosiaalisia normeja ja loukkaa toisten oikeuksia. Uhmakkuushäiriö on käytöshäiriötä hieman lievempi häiriö, ja se diagnosoidaan usein, kun käytöshäiriön diagnostiset kriteerit eivät täyty (Lönqvist, Heikkinen, Henriksson, Marttunen & Partonen, 2007).

Ennen neljän vuoden ikää ongelmakäyttäytymisessä ei ole havaittu juurikaan sukupuolieroja, mutta tämän jälkeen eroja alkaa ilmetä (Keenan & Shaw, 1997). Pojilla alkaa esiintyä enemmän erityisesti ulospäin suuntautuvaa ongelmakäyttäytymistä kuin tytöillä. On mahdollista, että tyttöjen ongelmakäyttäytyminen joko vähenee tai lakkaa lisääntymästä, ja poikien ongelmakäyttäytyminen joko lisääntyy tai pysyy samana. Lisäksi tytöillä sisäänpäin suuntautuvat oireet lisääntyvät nuoruusikään tultaessa. Keenan ja Shaw (1997) esittävät, että sukupuolierot saattavat johtua sekä sosiaalisista vaikutuksista että tyttöjen nopeammasta kehityksestä: vanhemmat saattavat sosiaalistaa tyttö- ja poikalapsia eri tavoin, ja toisaalta tyttöjen nopeampi kielen ja adaptiivisten taitojen kehitys voi edesauttaa ulospäin suuntautuvan ongelmakäyttäytymisen vähenemistä.

Vaikka ongelmakäyttäytymisen eri muotojen tutkiminen erikseen on perusteltua, ulos- ja sisäänpäin suuntautuvan ongelmakäyttäytymisen on usein havaittu esiintyvän myös yhtä aikaa (Kovacs & Devlin, 1998; Pesenti-Gritti ym., 2008). Komorbiditeetti saattaa syntyä vanhemmuustyylien tai perheympäristön välittämänä. Lisäksi ulospäin suuntautunut ongelmakäyttäytyminen aiheuttaa ongelmia sosiaalisissa suhteissa, mikä saattaa johtaa esimerkiksi masentuneisuuteen. Lasten ongelmakäyttäytymisen on myös todettu olevan melko pysyvää (Campbell, March, Pierce, & Ewing, 1991; Kovacs & Devlin, 1998). Se voi myös jatkua erilaisina ongelmina aikuisikään saakka (McKee ym., 2008). Erityisesti ulospäin suuntautuva ongelmakäyttäytyminen voi johtaa epävakaiseen työuraan, ongelmiin ihmissuhteissa sekä

huumeiden ja alkoholin käyttöön. Siksi ongelmakäyttäjien ja siihen vaikuttavien tekijöiden tutkiminen on tärkeää, jotta ongelmia voitaisiin ennaltaehkäistä ja vähentää.

5 VANHEMMUUSTYYLIT, VANHEMMUUDEN STRESSI JA LASTEN ONGELMAKÄYTTÄYTYMINEN

5.1 Vanhemmuustyylit ja lasten ongelmakäyttäjyminen

Tulokset vanhemmuuden vaikutuksista lasten hyvinvointiin ovat olleet melko yhdenmukaisia erilaisista lähestymistavoista huolimatta (Aunola, 2005). Typologisesti tarkasteltuna *auktoritatiivisen* vanhemmuuden on todettu olevan yhteydessä muun muassa hyvään koulumenestykseen, itsetuntoon ja sopeutuvuuteen. Tällaisen ”rakkautta ja rajoja” -tyyppisen kasvatuksen onkin ajateltu olevan lapselle paras vaihtoehto. Sen sijaan *autoritaarisen* vanhemmuustyylin yhteys kielteisiin seurauksiin havaittiin jo varhaisissa tutkimuksissa (Maccoby & Martin, 1983). Pelokkailla ja vetäytyvillä lapsilla havaittiin olevan useimmiten autoritaariset vanhemmat. Lisäksi autoritaaristen vanhempien lapsilla on havaittu olevan heikompi itsetunto ja useammin ulkoinen kuin sisäinen kontrollinlähde. Lapset siis kokevat, että he eivät pysty paljon itse vaikuttamaan asioiden kulkuun, vaan niitä kontrolloivat ulkopuoliset ihmiset tai asiat. Tämän uskotaan johtuvan siitä, että voimakas autoritaarinen kontrolli ja ohjailu eivät tue lapsen itsenäisyyttä, eikä lapsi näin ollen tunne, että häneen luotetaan (Maccoby & Martin, 1983).

Myös harvinaisemmalla *laiminlyöväällä* kasvatustyyllillä on kielteisiä seurauksia (Maccoby & Martin, 1983). Psykologisesti etäisten äitien lapsilla on todettu olevan häiriintynyt kiintymyssuhde sekä huomattavia puutteita psykologisessa toiminnassaan. Laiminlyövä vanhemmuuden on havaittu myös olevan yhteydessä lapsen impulsiivisuuteen, rikolliseen toimintaan ja mielenkiinnottomuuteen koulutusta ja tulevaisuutta kohtaan. *Sallivalla* vanhemmuustyyllillä on tutkimusten mukaan myös enemmän kielteisiä kuin myönteisiä seurauksia, sillä sen on havaittu olevan yhteydessä muun muassa impulsiivisuuteen, aggressiivisuuteen sekä heikompaan itsenäisyyteen ja vastuunottoon (Maccoby & Martin, 1983). Tutkimustulokset riippuvat kuitenkin paljolti siitä, miten sallivuutta mitataan ja mitä sen katsotaan sisältävän. Esimerkiksi vanhemmat eroavat toisistaan sen suhteen, mikä heidän mielestään on normaalia ja hyväksyttävää käytöstä.

Yhteneväisiä mutta myös poikkeavia tuloksia on saatu tutkimalla vanhemmuutta dimensionaalisesti. Muun muassa Barber, Olsen ja Shagle (1994) havaitsivat psykologisen ja

behavioraalisen kontrollin aiheuttavan erilaisia seurauksia nuorille: psykologisen kontrollin havaittiin olevan yhteydessä sisäänpäin suuntautuneeseen ongelmakäyttäytymiseen, kun taas liian vähäisen behavioraalisen kontrollin havaittiin olevan yhteydessä ulospäin suuntautuvaan ongelmakäyttäytymiseen. Näiden tulosten uskotaan johtuvan siitä, että psykologinen kontrolli haittaa nuoren psykologisen autonomian kehittymistä, ja näin ollen nuori kokee vaikutusmahdollisuutensa pieniksi. Hän ei voi vapaasti ilmaista itseään ilman torjutuksi tulemisen pelkoa (Aunola, 2005). Behavioraalisen kontrollin taas on ajateltu kehittävän lapsen itsesääteilyä sosiaalisissa tilanteissa ja näin ehkäisevän ulospäin suuntautuvaa ongelmakäyttäytymistä (Aunola & Nurmi, 2005).

Behavioraalisen kontrollin myönteisen vaikutuksen on kuitenkin havaittu katoavan, jos behavioraaliseen kontrolliin yhdistyy voimakas psykologinen kontrolli (Aunola & Nurmi, 2005; Galambos, Barker, & Almeida, 2003). Tutkijat arvelevat tämän johtuvan siitä, että psykologinen kontrolli rajoittaa lapsen autonomiaa ja yhdessä behavioraalisen kontrollin kanssa luo tunteen ylikontrolloinnista. On myös mahdollista, että lapsen voimakas ongelmakäyttäytyminen ajaa vanhemmat käyttämään kaikkia mahdollisia kontrollointikeinoja (Galambos ym., 2003). Aunola ja Nurmi (2005) havaitsivat myös yllättäen, että psykologinen kontrolli yhdistettynä lämpimyyteen ennusti sekä ulospäin että sisäänpäin suuntautuvaa ongelmakäyttäytymistä. Lämpimyyden on aikaisemmin ajateltu olevan suojaava tekijä. Tämä tulos saattaa tutkijoiden mukaan johtua siitä, että psykologinen kontrolli ja lämpimyyden muodostavat ristiriitaisen yhdistelmän. Näyttää siis siltä, että yksittäisten piirteiden sijaan kasvatustyyliessä voi olla keskeistä juuri piirteiden muodostamat yhdistelmät ja erityisesti niiden johdonmukaisuus.

Myös lapsi voi vaikuttaa vanhempien käyttämään vanhemmuustyyliin. Molemmansuuntaisista vaikutuksista lapsen ja vanhemman välillä onkin saatu näyttöä (Aunola & Nurmi, 2005; Maccoby & Martin, 1983). Usein vaikutukset ovat kehämäisiä: On esimerkiksi todettu, että vanhemman pakottava kontrollointitapa voi lisätä lapsen aggressiivisuutta ja lapsen vastahankaisuus ja aggressiivisuus taas ajaa vanhemmat käyttämään pakottavaa kontrollia entistä enemmän (Eddy, Leve, & Fagot, 2001). Myös lapsen temperamentti voi vaikuttaa siihen, miten vanhemmat lapseensa suhtautuvat (Maccoby & Martin, 1983). Esimerkiksi hankalien lasten äidit saattavat vetäytyä lapsen sosiaalistamisesta. Temperamentti ei kuitenkaan yksistään välttämättä johda ongelmiin, vaan kyse voi olla lapsen, vanhempien ja ympäristön yhteensopivuudesta (Bates ym., 1998).

Tässä tutkimuksessa vanhemmuustyylien yhteyttä lasten ongelmakäyttäytymiseen tutkitaan vanhemmuuden kolmen ulottuvuuden, behavioraalisen kontrollin, psykologisen kontrollin ja

lämpimyyden näkökulmasta. Tällöin pystytään tutkimaan sekä yksittäisten ulottuvuuksien että ulottuvuuksien muodostamien yhdistelmien vaikutuksia lapsen ongelmakäyttäytymiseen.

5.2 Vanhemmuuden stressi ja lasten ongelmakäyttäytyminen

Vanhemmat kokevat vanhemmuuteen liittyvää stressiä, kun tuntevat tilanteen vaatimusten ylittävän saatavilla olevat voimavarat (Deater-Deckard, 1998; DeaterDeckard & Scarr, 1996). Siksi vanhemmuuden stressiä koetaan eniten perheissä, joissa lapsilla esiintyy paljon emotionaalisia tai erityisesti ulospäin suuntautuvia käyttäytymisen ongelmia (Baker & Heller, 1996; Creasey & Reese, 1996; DeaterDeckard & Scarr, 1996). Lisäksi lapsen vaikea temperamentti, ADHD, krooninen sairaus ja autismi ovat usein yhteydessä vanhemmuuden stressiin (Baker & Heller, 1996; DeaterDeckard & Scarr, 1996). Vaikka stressaavat olosuhteet ja lapsen ongelmakäyttäytyminen ovat vanhemmille kuormittavia, ne eivät kuitenkaan aina ole yhteydessä vanhemmuuden stressiin (Deater-Deckard, 1998). Esimerkiksi vanhempien erilaiset selviytymiskeinot ja ongelmanratkaisutaidot voivat vaikuttaa stressin hallintakykyyn.

Donenberg ja Baker (1993) havaitsivat, että vanhemmat, joiden lapsilla oli ulospäin suuntautuvaa ongelmakäyttäytymistä, kokivat yhtä paljon stressiä kuin autististen lasten vanhemmat. Näin ollen vanhemmuuden stressi ei välttämättä liity tiettyyn ongelmakäyttäytymisen muotoon, vaan yleisesti vanhempien käsitykseen voimavaroistaan ja selviytymisestään. Toisaalta lapsen diagnosoiminen esimerkiksi autistiseksi saattaa vaikuttaa vanhempien tapaan suhtautua lapseen: lapsen käyttäytymisongelmia ei katsota lapsen syyksi, kuten tavallisesti hankalasti käyttäytyvän lapsen kanssa saatetaan tehdä (Donenberg & Baker, 1993). Siten niin sanottu diagnosoimaton ongelmakäyttäytyminen saattaa aiheuttaa jopa enemmän stressiä kuin hankala kehityksellinen sairaus. Deater-Deckard (1998) viittaa myös tutkimuksiin, joiden mukaan sisarukset voivat vaikuttaa eri tavoin vanhemmuuden stressaavuuteen. Lapsi, jolla esiintyy paljon ongelmakäyttäytymistä, voi aiheuttaa enemmän negatiivisia tunteita ja stressiä kuin sisaruksensa.

Vanhemmuuden stressin on siis havaittu olevan yhteydessä lasten ongelmakäyttäytymiseen, mutta mekanismit näiden kahden välillä ovat vielä valtaosin epäselviä (Crnic ym., 2005; Deater-Deckard, 1998). Lapsen ongelmakäyttäytyminen voidaan nähdä vanhemmuuden stressin aiheuttajana mutta toisaalta myös sen seurauksena: hankalasti käyttäytyvä lapsi aiheuttaa epäilemättä stressiä vanhemmalle, mutta toisaalta vanhemman stressaantuneisuus voi aiheuttaa

myös lapselle pahoinvointia (Baker & Heller, 1996). Myös molemmansuuntaiset vaikutukset ovat mahdollisia. Seuraavaksi tarkastellaan vaikutusmekanismeja näiden tekijöiden välillä.

5.3 Vanhemmuustyilien, vanhemmuuden stressin ja lasten ongelmakäyttäytymisen keskinäiset vaikutusmekanismit

Useissa tutkimuksissa on tutkittu vanhemmuuden stressin yhteyttä vanhemmuuteen ja lasten hyvinvointiin (Belsky, 1984; Deater-Deckard, 1998). On esimerkiksi havaittu, että vanhemmat kokevat enemmän lapseen liittyvää stressiä ja vähemmän pystyvyyttä vanhemmuudessaan, kun lapsella esiintyy ulospäin suuntautuvaa ongelmakäyttäytymistä (Baker & Heller, 1996). He ovat myös enemmän autoritaarisia tai laiminlyöviä vanhemmuudessaan kuin muut vanhemmat. Niin sanotut ongelmalapset tulevat usein perheistä, joissa koetaan enemmän stressiä ja joissa äidit käyttävät useammin negatiivisia kontrollointistrategioita.

Vanhemmuuden stressin, ankaran, autoritaarisen vanhemmuuden ja lasten ongelmakäyttäytymisen yhteys on siis selkeä (Baker & Heller, 1996; Deater-Deckard, 1998). Vaikutusmekanismit ja syy-seuraussuhteet näiden välillä ovat kuitenkin vielä epäselviä (Crnic ym., 2005; Deater-Deckard, 1998). Yleinen oletus on ollut, että vanhemmuuden stressi johtaa ankaraan, autoritaariseen ja ristiriitaiseen vanhemmuuteen, joka puolestaan aiheuttaa ongelmia lapsen hyvinvoinnille (Deater-Deckard, 1998). Tämän ajatuksen mukaan vanhemmuuden stressi ei siis sinänsä vaikuta lapseen, vaan sen vaikutus välittyy vanhemmuuden kautta. Luotettavaa tietoa tarjoavia pitkittäistutkimuksia tästä yhteydestä on kuitenkin vähän (Crnic ym., 2005).

Myös lapset voivat vaikuttaa vanhempien kokemaan stressiin (Crnic & Low, 2002). Esimerkiksi Donenberg ja Baker (1993) havaitsivat, että ulospäin oireilevien lasten vanhemmat kokivat lastensa vuoksi enemmän negatiivisia vaikutuksia vanhemmuuteen liittyvissä tunteissaan ja he kokivat myös enemmän stressiä kuin normaalisti kehittyvien lasten vanhemmat. Vaikutukset voivat olla myös molemmansuuntaisia. Stressaantuneena vanhempi on helposti ärtyvä, ja tällöin myös lapsi vastaa ärtyneisyyteen todennäköisemmin aggressiivisesti (Crnic & Low, 2002). Vanhemman ja lapsen välille voi muodostua myös pakottava suhde: lapsen kieltäytyminen vanhempien käskyistä voi johtaa vanhempien pakottavaan kontrolliin, ja lapsi puolestaan vastaa aggressiivisuudella (Eddy ym., 2001). Kun lapsi saa jatkuvasti vahvistusta negatiiviselle käyttäytymiselleen ja harvoin positiivista palautetta hyvästä käytöksestä, aggressiivisuus vain kasvaa.

Molemmansuuntaiset vaikutukset vanhemman ja lapsen välillä ovat siis todennäköisiä (Crnic & Low, 2002; Donenberg & Baker, 1993; Eddy ym., 2001). On mahdollista, että muodostuu itseään toistava kehä: lapset aiheuttavat käyttäytymisellään vanhemmille stressiä, joka puolestaan johtaa ankaraan, autoritaariseen vanhemmuuteen. Tämä vanhemmuustyyli taas pahentaa lasten ongelmakäyttäytymistä entisestään. Koska vanhemmuuden stressillä on todettu olevan huonoja seurauksia vanhemmuudelle, ja sillä on usein yhteys lasten ongelmakäyttäytymiseen (Crnic & Low, 2002; Deater-Deckard, 1998), myös epäsuorien yhteyksien ja välittävien tekijöiden tutkiminen on tärkeää. Tutkimusten yhtenä ongelmana on ollut se, että vanhemmat ovat itse arvioineet sekä kokemaansa stressiä että lasten ongelmakäyttäytymistä (Crnic & Low, 2002). Tässä tutkimuksessa lasten ongelmakäyttäytymistä ovat arvioineet opettajat. Tutkimuksessa tutkitaan myös välittäviä tekijöitä vanhemmuuden stressin ja lasten ongelmakäyttäytymisen sekä lasten ongelmakäyttäytymisen ja vanhemmuustyylien välillä.

6 TUTKIMUSONGELMAT

Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia, missä määrin vanhemmuustyylit ja vanhemmuuden stressi ovat yhteydessä lasten ongelmakäyttäytymiseen ja sen kehittymiseen ja toisaalta, missä määrin lapsi vaikuttaa ongelmakäyttäytymisellään vanhempien kokemaan stressiin ja vanhemmuustyyliin. Tutkimuskysymyksinä ovat:

- 1) Eroavatko isien ja äitien vanhemmuustyylit ja heidän kokema vanhemmuuden stressi toisistaan, ja kuinka pysyviä vanhemmuustyylit ja vanhemmuuden stressi ovat?

Oletuksena on (hypoteesi 1a), että äidit ovat enemmän auktoritatiivisia eli osoittavat enemmän lämpöä ja käyttävät behavioraalista kontrollia (Winsler ym., 2005). Isien taas oletetaan osoittavan vähemmän lämpöä kuin äitien. Koska tutkittu ajanjakso on melko lyhyt, oletetaan (hypoteesi 1b), että vanhemmuustyylit ja vanhemmuuden stressi ovat suhteellisen pysyviä (Aunola, 2005; Crnic ym., 2005; Darling & Steinberg, 1993; Östberg ym., 2007).

- 2) Kuinka pysyvää lasten ongelmakäyttäytyminen on?

Lasten ongelmakäyttäytymisen oletetaan olevan melko pysyvää (hypoteesi 2a) (Campbell ym., 1991; Kovacs & Devlin, 1998).

- 3) Missä määrin vanhemmuustyylit ja vanhemmuuden stressi ovat yhteydessä lasten ongelmakäyttäytymiseen ja sen kehittymiseen ja voiko vaikutusten suunta olla päinvastainen? Ovatko yhteydet erilaisia riippuen vanhemman sukupuolesta?

Aikaisempien tutkimustulosten perusteella oletetaan (hypoteesi 3a), että psykologinen kontrolli yhdistettynä joko behavioraaliseen kontrolliin tai lämpimyyteen ja toisaalta lämpimyyden puute ovat yhteydessä sekä sisäänpäin että ulospäin suuntautuvaan ongelmakäyttäytymiseen ja sen kehittymiseen (Aunola & Nurmi, 2005; Galambos ym., 2003). Vähäisen behavioraalisen kontrollin oletetaan myös olevan yhteydessä ulospäin suuntautuvaan ongelmakäyttäytymiseen. Oletetaan myös yhtäältä (hypoteesi 3b), että vanhemmuuden stressi on yhteydessä lasten ongelmakäyttäytymiseen ja sen kehittymiseen (Baker & Heller, 1996; Deater-Deckard, 1998) ja toisaalta, että lasten ongelmakäyttäytyminen on yhteydessä vanhemmuuden stressiin ja sen kehittymiseen (Donenberg & Baker, 1993).

- 4) Toimiiko vanhemmuustyylillä välittävänä tekijänä vanhemmuuden stressin ja lasten ongelmakäyttäytymisen välillä ja toisaalta, toimiiko vanhemmuuden stressi välittävänä tekijänä lapsen ongelmakäyttäytymisen ja vanhemmuustyylin välillä?

Oletuksena on (hypoteesi 4a), että vanhemmuuden stressi on yhteydessä ankaraan ja vuorovaikutukseltaan etäisempään vanhemmuuteen, joka puolestaan ennustaa lapsen ongelmakäyttäytymistä (Deater-Deckard, 1998).

7 MENETELMÄ

7.1 Tutkittavat

Tutkimukseni on osa Alkuportaat-seurantatutkimusta (Lerikkanen, ym., 2006) joka on osa Jyväskylän yliopistossa toimivan Suomen Akatemian Oppimisen ja motivaation huippututkimusyksikköä. Alkuportaat-tutkimushanketta toteutetaan Turussa, Joensuussa, Kuopiossa ja Laukaassa.

Tutkimuksessa selvitetään lasten luku- ja kirjoitustaidon ja motivaation kehittymistä esiopetusvuoden alusta neljännen luokan loppuun sekä vanhempien ja opettajien ohjauskäytäntöjä ja yhteistyömuotoja. Lisäksi tutkitaan vanhempien vanhemmuustyyliä sekä vanhempien ja opettajien odotuksia ja uskomuksia lasten oppimisesta. Tutkimuksessa aloitti vuonna 2006 alun perin 2400 lasta vanhempien, joilta pyydettiin kirjallinen lupa testaukseen.

Tämän tutkimuksen aineisto on kerätty Turusta (n = 127), Joensuusta (n = 76) Kuopiosta (n = 126) ja Laukaasta (n = 49) keväällä 2008 ja 2009 lasten ollessa ensimmäisellä ja toisella luokalla. Lapset olivat tuolloin noin 7- ja 8-vuotiaita. Alkuperäisessä Alkuportaati-aineistossa on valittu tarkempaan yksilöseurantaan 550 lasta, joista noin puolella on oppimisvaikeuksien riski. Jotta tämän tutkimuksen aineisto edustaisi mahdollisimman hyvin suomalaisia 7 – 8 -vuotiaita lapsia, siinä on kontrolliryhmän lisäksi mukana 15 % satunnaisesti arvottuja riskiryhmän lapsia. Mukana on yhteensä 378 lasta, joista tyttöjä on 182 (48 %) ja poikia 196 (52 %). Opettajat arvioivat kyselylomakkeen avulla lasten ongelmakäyttäytymistä sekä ensimmäisellä että toisella luokalla.

Vanhemmille lähetettiin myös molempina vuosina kyselylomake, jolla tutkittiin vanhemmuustyyliä ja vanhemmuuden stressiä. Isien palautusprosentti jäi heikommaksi kuin äitien: lasten ollessa ensimmäisellä luokalla äideistä kyselylomakkeen palautti 281 (palautusprosentti 74 %) ja isistä 180 (palautusprosentti 48 %). Suurin osa vanhemmista (77 % äideistä ja 89 % isistä) eli avio- tai avoliitossa ja heillä oli yhteisiä lapsia. Äideistä 10 % ja isistä 7 % eli uusioperheissä. Yksinhuoltajia oli äideistä 12 % ja isistä 2 %. Suurimmalla osalla vanhemmista (äideistä 56 % ja isistä 58 %) oli ammatillinen tai opistotasoinen koulutus, ja 37 % äideistä ja 35 % isistä oli suorittanut ammattikorkeakoulun tai sitä korkeamman koulutuksen.

7.2 Mittarit ja muuttujat

Vanhemmuustyyliä ja vanhemmuuden stressiä tutkittiin Block's Child-rearing Practices Report – kyselylomakkeen (Roberts, Block, & Block, 1984) suomalaisella versiolla (Aunola & Nurmi, 2005) lasten ollessa ensimmäisellä ja toisella luokalla keväällä 2008 ja 2009. Vanhemmat arvioivat 23 väittämää asteikolla 1 – 5 (1= ei sovi minuun juuri lainkaan, 5= sopii minuun erittäin hyvin). 19 väittämällä tutkittiin kolmea vanhemmuuden ulottuvuutta: affektiivisuutta (lämpimyys), behavioraalista kontrollia ja psykologista kontrollia. Vanhemmuuden stressiä mitattiin neljällä väittämällä. Kutakin ulottuvuutta mittaavista väittämistä muodostettiin keskiarvosummamuuttujat.

Affektiivisuutta mittaavia väittämiä olivat esimerkiksi ”Osoitan lapselleni usein, että rakastan

häntä” ja ”Uskon, että kiitos saa aikaan enemmän kuin rangaistus”. Affektiivisuutta koskevia väittämiä oli 10, ja niistä muodostetun summamuuttujan Cronbachin Alfa mukaiset reliabiliteettikertoimet olivat ensimmäisellä mittauskerralla .84 (äidit) ja .83 (isät). Toisella mittauskerralla vastaavat reliabiliteettikertoimet olivat .85 ja .82. Äitien affektiivisuutta koskevissa summamuuttujissa siirrettiin ääriarvot jakauman hännille muuttujan normaalisuuden parantamiseksi.

Behavioraalista kontrollia mittaavia väittämiä olivat muun muassa ”Kun lapseni tekee jotakin, mikä ei ole sallittua, minä tavallisesti rankaisen häntä” ja ”Lapseni pitää oppia, että meidän perheessä on tarkat säännöt”. Behavioraalista kontrollia mittaavista viidestä väittäimestä muodostetun summamuuttujan reliabiliteettikertoimet olivat ensimmäisellä mittauskerralla .62 (äidit) ja .75 (isät). Vastaavat kertoimet toisella mittauskerralla olivat .70 ja .72.

Psykologista kontrollia mitattiin esimerkiksi väittämillä ”Annan lapseni nähdä, kuinka pettynyt ja häpeissäni olen, jos hän käyttäytyy huonosti” ja ”Lapseni tulee tietää, miten paljon uhraudun hänen vuokseen”. Psykologista kontrollia mittaavia väittämiä oli neljä, ja niistä muodostetun summamuuttujan reliabiliteettikertoimet olivat ensimmäisellä mittauskerralla .68 (äidit) ja .72 (isät). Toisella mittauskerralla vastaavat reliabiliteettikertoimet olivat .74 ja .74. Ensimmäisen luokan mittauksessa oli lisäksi mukana 24. väittäjä ”Tiedän, mitä lapseni ajattelee”. Tämä väittäjä ei kuitenkaan selkeästi mittaa mitään mainituista ulottuvuuksista, ja se jätettiin tästä tutkimuksesta pois.

Vanhemmuuden ulottuvuuksia mittaavista summamuuttujista muodostettiin myös regressioanalyysiä varten interaktiotermit sekä isille että äideille. Ensin kaikki vanhemmuustyytlejä mittaavat summamuuttujat standardoitiin. Sen jälkeen standardoitu affektiivisuutta mittaava muuttuja kerrottiin erikseen standardoiduilla behavioraalista ja psykologista kontrollia mittaavilla muuttujilla, ja standardoitu behavioraalisen kontrollin muuttuja kerrottiin standardoidulla psykologisen kontrollin muuttujalla. Lisäksi muodostettiin kolmensuuntainen yhdysvaikutustermi, jossa kaikkia kolmea ulottuvuutta mittaavat standardoidut muuttujat on kerrottu toistensa kanssa.

Vanhemmuuden stressiä arvioitiin samalla lomakkeella olevilla neljällä väittämällä (esim. ”Lasten kasvattaminen tuntuu minusta usein ylivoimaiselta tehtävältä” ja ”Kun ajattelen sitä, millainen vanhempi olen, tunnen usein syyllisyyttä tai riittämättömyyttä”). Vanhemmat arvioivat näitä väittämiä myös asteikolla 1 - 5 (1= ei sovi minuun juuri lainkaan, 5= sopii minuun erittäin hyvin). Myös vanhemmuuden stressiä mittaavista väittämistä muodostettiin keskiarvosummamuuttuja, jonka Cronbachin Alfa mukainen reliabiliteettikeroi oli ensimmäisellä mittauskerralla .82 (äidit) ja .77 (isät). Toisella mittauskerralla vastaavat reliabiliteettikertoimet

olivat .83 ja .78. Vanhemmuuden stressin summamuuttujissa siirrettiin myös joitakin ääriarvoja jakauman hännille muuttujan normaalisuuden parantamiseksi.

Lasten ongelmakäyttäytymistä arvioitiin Goodmanin (1999) kehittämällä The Strengths and Difficulties Questionnaire -kyselylomakkeella, jonka suomalainen nimi on Vahvuuksien ja Vaikeuksien kyselylomake. Myös ongelmakäyttäytymistä tutkittiin kahtena ajankohtana lasten ollessa ensimmäisellä ja toisella luokalla. Opettajat täyttivät kolmiportaisen kyselylomakkeen, jossa on 25 väittämää. Sekä ulospäin suuntautuvaa ongelmakäyttäytymistä (käyttäytymisongelmat) että sisäänpäin suuntautuvaa ongelmakäyttäytymistä (emotionaaliset ongelmat) arvioitiin viidellä väittämällä, jotka on esitetty taulukossa 1. Näistä väittämistä muodostettiin ulospäin ja sisäänpäin suuntautuvan ongelmakäyttäytymisen keskiarvosummamuuttujat, ja osa väittämistä käännettiin tätä tarkoitusta varten.

Taulukko 1. Vahvuuksien ja vaikeuksien kyselylomakkeen käyttäytymisongelmia ja emotionaalisia ongelmia koskevat väittämät (Goodman, 1999)

1 = ei päde, 2 = pätee jonkin verran, 3 = pätee varmasti

Käyttäytymisongelmat	Hänellä on usein kiukunpuuskia, tai hän kiivastuu helposti. On yleensä tottelevainen, tavallisesti tekee niin kuin aikuinen käskee. Usein tappelee toisten lasten kanssa tai kiusaa muita. Valehtelee tai petkuttaa usein. Varastaa kotoa, koulusta tai muualta.
Emotionaaliset ongelmat	Valittaa usein päänsärkyä, vatsakipua tai pahoinvointia. Hänellä on monia huolia, näyttää usein huolestuneelta. Usein onneton, mieli maassa tai itkuinen Uusissa tilanteissa pelokas tai aikuiseen takertuva, vailla itseluottamusta.

Vahvuuksien ja vaikeuksien kyselylomakkeella on myös väittämiä, jotka mittaavat prososiaallisuutta, ylivilkkautta sekä vertaissuhdeongelmia, mutta niitä ei käytetty tässä tutkimuksessa. Ulospäin suuntautuvaa ongelmakäyttämistä kuvaavan summamuuttujan Cronbachin Alfa mukaiset reliabiliteettikertoimet olivat ensimmäisellä mittauskerralla .77 ja toisella .80. Vastaavat kertoimet sisäänpäin suuntautuvalla ongelmakäyttämiseksi olivat .75 ja .76. Ongelmakäyttämistä mittaavista muuttujista muodostettiin myös regressioanalyysiä varten muutospistemäärämuuttujat siten, että toisen luokan summamuuttujasta vähennettiin ensimmäisen luokan summamuuttuja. Näin muodostettujen muutospistemäärämuuttujien avulla voitiin tutkia eri muuttujien yhteyttä ongelmakäyttämisen muutokseen. Lisäksi ongelmakäyttämisen muutospistemäärämuuttujat olivat normaalisesti jakautuneita, mikä mahdollisti parametristen menetelmien käytön tutkittaessa yhteyksiä lasten ongelmakäyttämisen muutokseen.

7.3 Analyysistrategia

Aineiston analysoinnissa käytettiin riippuvien otosten t-testiä, Wilcoxonin testiä, Pearsonin ja Spearmanin korrelaatiokerrointa, hierarkkista regressioanalyysiä sekä epäparametrissa bootstrapping-menetelmää. Aluksi tarkasteltiin isien ja äitien vanhemmuustyylien ja vanhemmuuden stressin eroja sekä niiden pysyvyyttä riippuvien otosten t-testillä ja Pearsonin korrelaatiokertoimella. Lasten ongelmakäyttämisen pysyvyyttä tutkittaessa hyödynnettiin Spearmanin korrelaatiokerrointa ja Wilcoxonin testiä jakaumien voimakkaan vinouden vuoksi. Seuraavaksi tutkittiin vanhemmuustyylien ja vanhemmuuden stressin yhteyttä ongelmakäyttämiseen Spearmanin korrelaatiokertoimella. Vanhemmuustyylien ja vanhemmuuden stressin yhteyttä ongelmakäyttämisen kehittymiseen tutkittiin hierarkkisen regressioanalyysin avulla. Samalla menetelmällä tutkittiin lasten ongelmakäyttämisen yhteyttä vanhemmuustyylien ja vanhemmuuden stressin kehittymiseen. Vaikka alkuperäiset ongelmakäyttämismuuttujat olivat voimakkaasti vinoja, niistä muodostetut muutospistemäärämuuttujat olivat normaalisti jakautuneita mahdollistaen regressioanalyysin käytön.

Lopuksi tarkasteltiin vanhemmuustyyliä välittävänä tekijänä vanhemmuuden stressin ja lasten ongelmakäyttämisen välillä sekä vanhemmuuden stressiä välittävänä tekijänä lapsen ongelmakäyttämisen ja vanhemmuustyylien välillä. Näissä analyyseissä hyödynnettiin Spearmanin korrelaatiokerrointa ja epäparametrissa bootstrapping-menetelmää (Williams &

MacKinnon, 2008), jolla voidaan tutkia epäsuoria yhteyksiä muuttujien välillä. Bootstrapping-menetelmä luo suuren joukon niin sanottuja pseudojakaumia, joita vastaan testataan hypoteeseja ja luodaan luotettavuusvälit. Kyseistä menetelmää käytettiin, koska sitä käytettäessä ei tarvitse kiinnittää huomiota jakaumien teoreettisiin ominaisuuksiin. Kaikki analyysit suoritettiin SPSS 17.0 for Windows -ohjelmistolla.

8 TULOKSET

8.1 Isien ja äitien erot vanhemmuustyyliessä ja vanhemmuuden stressissä

Ensimmäisenä tavoitteena oli tutkia isien ja äitien välisiä eroja vanhemmuustyyliessä ja vanhemmuuden stressissä. Riippuvien otosten t-testin tulokset isien ja äitien vanhemmuustyylien ja vanhemmuuden stressin eroista on esitetty taulukossa 2. Tulokset osoittivat, että äidit olivat molempina mittausajankohtina affektiivisempia kuin isät. Äitien oletettiin käyttävän myös enemmän behavioraalista kontrollia kuin isien, mutta tämä piti paikkansa vasta lasten ollessa toisella luokalla. Isät sen sijaan käyttivät toisen luokan mittauksissa enemmän psykologista kontrollia kuin äidit. Vanhemmuustyyliessä ei siis ollut affektiivisuutta lukuun ottamatta sukupuolieroja vielä lasten ollessa ensimmäisellä luokalla tai erot eivät tulleet ilmi tässä tutkimuksessa. Äidit ja isät eivät eronneet vanhemmuuden stressin suhteen kumpanakaan mittausajankohtana.

Taulukko 2. Sukupuolierot vanhemmuustyyliissä ja vanhemmuuden stressissä lasten ollessa ensimmäisellä ja toisella luokalla

	Isät		Äidit		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
	<i>ka</i>	<i>kh</i>	<i>ka</i>	<i>kh</i>			
<u>1 lk</u>							
Affektiivisuus	4.06	.44	4.24	.45	- 4.51	176	<i>p</i> < .001
Behavioaraalinen kontrolli	3.71	.53	3.78	.48	1.47	176	<i>p</i> = .143
Psykologinen Kontrolli	2.74	.64	2.68	.66	- 1.05	176	<i>p</i> = .297
Vanhemmuuden stressi	2.21	.65	2.19	.74	- .264	176	<i>p</i> = .792
<u>2 lk</u>							
Affektiivisuus	4.07	.43	4.26	.44	- 5.40	185	<i>p</i> < .001
Behavioaraalinen kontrolli	3.69	.52	3.80	.51	2.19	185	<i>p</i> < .05
Psykologinen Kontrolli	2.79	.67	2.67	.69	- 2.01	185	<i>p</i> < .05
Vanhemmuuden stressi	2.09	.61	2.16	.76	1.15	185	<i>p</i> = .253

8.2 Vanhemmuustyylien, vanhemmuuden stressin ja lasten ongelmakäyttäytymisen pysyvyys

Seuraavaksi tutkittiin vanhemmuustyylien ja vanhemmuuden stressin pysyvyyttä ensimmäiseltä luokalta toiselle luokalle. Pysyvyyskorrelaatiot erikseen isille ja äideille on esitetty taulukossa 3. Tulokset osoittavat, että sekä vanhemmuustyyli että vanhemmuuden stressi olivat varsin pysyviä ensimmäiseltä luokalta toiselle luokalle. Kaikkein pysyvämpiä olivat affektiivisuus ja vanhemmuuden stressi. Ainoastaan äitien behavioaraalisen kontrollin pysyvyyskorrelaatio jäi alhaisemmaksi, mutta sekin oli melko korkea ($r = .53, p < .01$).

Taulukko 3. Vanhemmuustyilien ja vanhemmuuden stressin pysyvyyskorrelaatiot (Pearson) ensimmäiseltä luokalta toiselle luokalle

	Isät	Äidit
Affektiivisuus	.68**	.75**
Behavioaraalinen kontrolli	.64**	.53**
Psykologinen kontrolli	.67**	.71**
Vanhemmuuden stressi	.68**	.78**

** $p < .01$

Lisäksi tarkasteltiin vanhemmuustyilien ja vanhemmuuden stressin keskiarvotason pysyvyyttä vs. muutosta riippuvien otosten t-testillä. Testin tulokset on esitetty taulukossa 4. Ainoastaan vanhemmuuden stressissä keskiarvotason muutos oli tilastollisesti merkitsevä. Vanhemmuuden stressiä koettiin siis keskimäärin vähemmän lasten ollessa toisella luokalla kuin lasten ollessa ensimmäisellä luokalla.

Taulukko 4. Vanhemmuustyilien ja vanhemmuuden stressin keskiarvotason pysyvyys ensimmäiseltä luokalta toiselle luokalle

	<i>n</i>	1. luokka		2. luokka		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
		<i>ka</i>	<i>kh</i>	<i>ka</i>	<i>kh</i>			
<u>Äidit</u>								
Affektiivisuus	255	4.27	.44	4.27	.45	-.17	254	$p = .865$
Behavioaraalinen kontrolli	255	3.77	.48	3.77	.50	-.15	254	$p = .883$
Psykologinen kontrolli	255	2.70	.62	2.66	.66	1.24	254	$p = .218$
Vanhemmuuden stressi	255	2.20	.74	2.11	.76	2.81	254	$p < .01$
<u>Isät</u>								
Affektiivisuus	161	4.10	.45	4.09	.44	.36	160	$p = .732$
Behavioaraalinen kontrolli	161	3.71	.53	3.68	.51	.81	160	$p = .421$
Psykologinen Kontrolli	161	2.75	.64	2.76	.67	-.31	160	$p = .758$
Vanhemmuuden stressi	161	2.18	.64	2.07	.60	2.64	160	$p < .01$

Lasten ongelmakäyttämisen pysyvyyttä tutkittiin puolestaan epäparametrisin menetelmin Spearmanin korrelaatiokertoimella ja Wilcoxonin testillä, koska normalisuusoletukset eivät täyttyneet. Sisäänpäin suuntautuva ongelmakäyttämisen oli melko pysyvää ($r = .56, p < .01$), ja ulospäin suuntautuva ongelmakäyttämisen oli hyvin pysyvää ($r = .71, p < .01$). Myös Wilcoxonin testin mukaan molemmat ongelmakäyttämisen muodot olivat pysyviä, sillä keskimääräisten järjestyslukujen muutosta ei tapahtunut. Ulospäin suuntautuvan ongelmakäyttämisen keskiarvo oli ensimmäisellä luokalla 1.28 ($sd = .39$) ja toisella luokalla 1.29 ($sd = .41$). Sisäänpäin suuntautuvan ongelmakäyttämisen vastaavat arvot olivat 1.29 ($sd = .38$) ja 1.26 ($sd = .36$).

8.3 Vanhemmuustyylien, vanhemmuuden stressin ja lasten ongelmakäyttämisen väliset yhteydet

Seuraavana tavoitteena oli tutkia vanhemmuustyylien, vanhemmuuden stressin ja lasten ongelmakäyttämisen välisiä yhteyksiä. Taulukossa 5 on esitetty vanhemmuustyylien ja lasten ongelmakäyttämisen sekä vanhemmuuden stressin ja lasten ongelmakäyttämisen väliset Spearmanin korrelaatiot molempina mittausajankohtina. Korrelaatiot on esitetty myös vanhemmuuden ulottuvuuksista muodostetuille yhdysvaikutustermeille. Taulukosta nähdään, että sekä isillä että äideillä ensimmäisellä luokalla mitattu affektiivisuus on negatiivisesti yhteydessä lasten ulospäin suuntautuvaan ongelmakäyttämiseen (käyttämisenongelmat). Mitä affektiivisempia vanhemmat siis olivat, sitä vähemmän ulospäin suuntautuvaa ongelmakäyttämistä esiintyi tai päinvastoin.

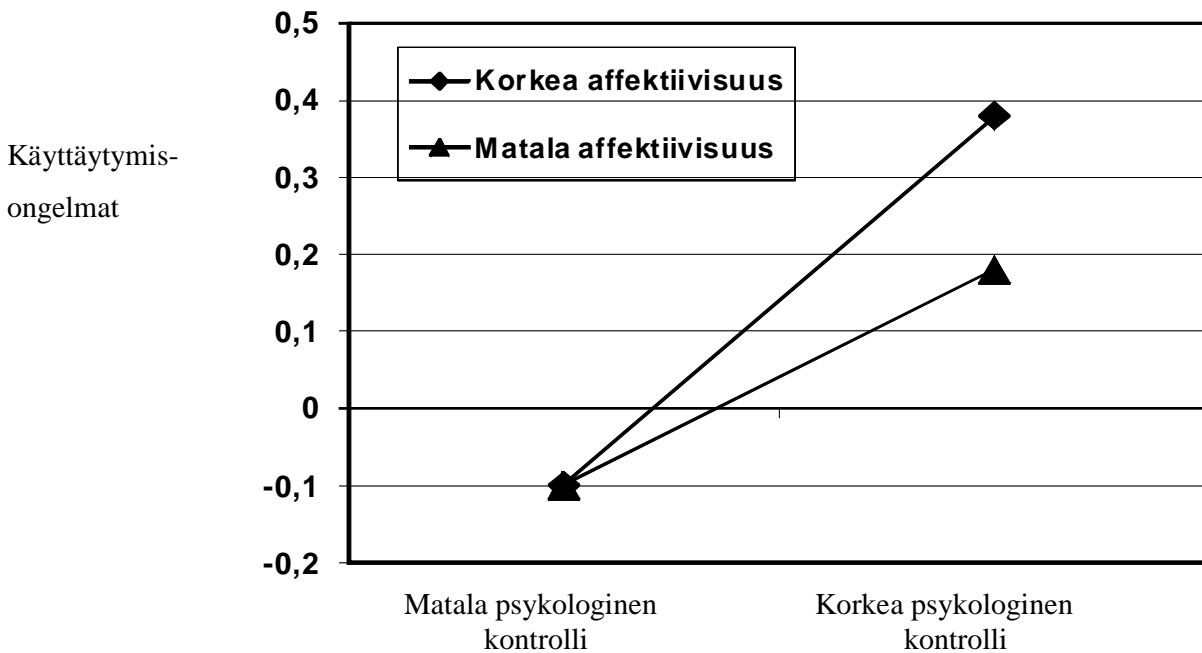
Behavioraalisen kontrollin ja lasten ongelmakäyttämisen väliltä löytyi merkitsevä yhteys ainoastaan äitien kohdalla: äitien toisella luokalla mitattu behavioraalinen kontrolli oli positiivisesti yhteydessä lasten ulospäin suuntautuvaan ongelmakäyttämiseen sekä ensimmäisellä ($r = .19, p < .01$) että toisella luokalla ($r = .28, p < .01$). Mitä enemmän käyttämisenongelmia siis esiintyi, sitä enemmän äideillä esiintyi myös behavioraalista kontrollia. Äideillä vanhemmuuden stressi oli myös yhteydessä ulospäin suuntautuvaan ongelmakäyttämiseen molempina mittausajankohtina. Isillä vastaavaa yhteyttä ei löytynyt.

Taulukko 5. Vanhemmuustyilien, vanhemmuuden stressin ja lasten ongelmakäyttäytymisen väliset korrelaatiot (Spearman)

	Emotionaaliset ongelmat 1 lk		Käyttäytymisongelmat 1 lk		Emotionaaliset ongelmat 2 lk		Käyttäytymisongelmat 2 lk	
	Äidit	Isät	Äidit	Isät	Äidit	Isät	Äidit	Isät
<u>1 lk</u>								
Affektiivisuus	-.07	-.07	-.17**	-.25**	-.05	-.01	-.21**	-.19*
Behavioraalinen kontrolli	.11	.03	.11	.004	.04	.06	.08	.03
Psykologinen kontrolli	.03	.04	.09	-.02	-.001	.01	.13*	.03
Vanhemmuuden stressi	.14*	.04	.19**	.14	.09	-.05	.15*	.05
aff*beh	.02	-.02	-.05	-.15	.03	-.01	-.08	-.03
aff*psy	.10	.10	-.05	-.08	.03	.04	-.008	.05
beh*psy	-.03	.05	-.13	-.12	-.004	-.05	-.02	-.07
<u>2 lk</u>								
Affektiivisuus	-.11	.05	-.14*	-.13	-.09	-.03	-.12	-.12
Behavioraalinen kontrolli	-.07	-.03	.19**	.003	-.11	-.07	.28**	-.008
Psykologinen kontrolli	.04	-.005	.10	-.005	.05	-.004	.14*	.12
Vanhemmuuden stressi	.05	.06	.20**	.12	.11	-.03	.15*	.07
aff*beh	.01	.09	.03	.07	-.06	.007	.01	.02
aff*psy	.11	.002	-.14*	-.04	.03	-.13	-.03	-.05
beh*psy	-.09	.10	-.07	-.13	.02	.12	.007	-.05

** $p < .01$; * $p < .05$

Yhdysvaikutustermien kohdalta löytyi ainoastaan yksi yhteys, joka ilmeni niin ikään vain äitien kohdalla: ensimmäisellä luokalla mitattu ulospäin suuntautuva ongelmakäyttäytyminen oli yhteydessä toisella luokalla mitattuun affektiivisuuden ja psykologisen kontrollin yhdistelmään ($r = -.14, p < .05$). Kyseessä on ristiriitaisena pidetty vanhemmuustyyli. Korrelaation tulkinta on esitetty kuviossa 1. Siinä esitetään regressiosuorat erikseen korkealle affektiivisuudelle (yksi keskihajonta keskiarvon yläpuolella) ja matalalle affektiivisuudelle (yksi keskihajonta keskiarvon alapuolella), kun psykologista kontrollia on joko paljon (yksi keskihajonta keskiarvon yläpuolella) tai vähän (yksi keskihajonta keskiarvon alapuolella). Kuviosta nähdään, että kun psykologista kontrollia on vähän, affektiivisuuden tasolla ei ole merkitystä ongelmakäyttäytymisen esiintymiselle. Sen sijaan kun psykologinen kontrolli on korkea, yhtä aikaa esiintyvä korkea affektiivisuus on yhteydessä korkeampaan ongelmakäyttäytymiseen. Lapsen ulospäin suuntautuva ongelmakäyttäytyminen ensimmäisellä luokalla oli siis yhteydessä vasta toisella luokalla ilmenevään ristiriitaiseen vanhemmuustyyliin. Samaa yhteyttä ei löytynyt muiden mittapisteiden väliltä.

Kuvio 1. Affektiivisuuden ja psykologisen kontrollin yhteys lasten ulospäin suuntautuvaan ongelmakäyttäytymiseen

Seuraavaksi tutkittiin vanhemmuustyylien ja vanhemmuuden stressin yhteyttä lasten ongelmakäyttäjymisen *kehittymiseen* hierarkkisella regressioanalyysillä. Vastemuuttujina olivat ulos- ja sisäänpäin suuntautuvan ongelmakäyttäjymisen muutospistemäärämuuttujat, jotka rakennettiin vähentämällä toisen luokan pistemäärästä ensimmäisen luokan pistemäärä. Analyysit suoritettiin erikseen isille ja äideille sekä ulos- ja sisäänpäin suuntautuvalla ongelmakäyttäjymiselle. Ongelmakäyttäjymisen muutosta selittäviä tekijöitä etsittiin siten, että ensimmäisellä askeleella malliin lisättiin vanhemmuuden ulottuvuuksien päävaikutukset (affektiivisuus, behavioraalinen kontrolli ja psykologinen kontrolli) ja toisella askeleella vanhemmuuden ulottuvuuksien kaksisuuntaiset yhdysvaikutustermit. Viimeisellä askeleella malliin lisättiin kolmensuuntainen yhdysvaikutustermi. Erikseen tutkittiin myös vanhemmuuden stressiä lasten ongelmakäyttäjymisen muutoksen selittäjänä. Merkitseviä yhteyksiä ei kuitenkaan löytynyt. Yhteyksiä tutkittiin myös toisin päin eli lapsen ongelmakäyttäjymisen muutospistemäärällä pyrittiin selittämään jokaista vanhemmuuden ulottuvuutta ja vanhemmuuden stressiä erikseen. Näissäkään analyyseissä ei löytynyt merkitseviä yhteyksiä. Korrelaatiotarkasteluissa kuitenkin havaittiin, että ulos- ja sisäänpäin suuntautuvasta ongelmakäyttäjymisestä muodostetut muutospistemäärämuuttujat korreloivat positiivisesti toistensa kanssa ($r = .26, p < .01$). Toisen ongelmakäyttäjymismuodon lisääntyminen tai väheneminen oli siis yhteydessä myös toisen ongelmakäyttäjymismuodon samansuuntaiseen muutokseen. Lisäksi isien ensimmäisellä luokalla mitattu affektiivisuus oli positiivisesti yhteydessä sisäänpäin suuntautuvan ongelmakäyttäjymisen muutospistemäärämuuttujaan ($r = .21, p < .05$). Isien affektiivisuus ensimmäisellä luokalla oli siis yhteydessä sisäänpäin suuntautuvan ongelmakäyttäjymisen lisääntymiseen.

Lopuksi tutkittiin vanhemmuustyyliä välittävänä tekijänä vanhemmuuden stressin ja lasten ongelmakäyttäjymisen välillä ja vanhemmuuden stressin roolia välittävänä tekijänä lapsen ongelmakäyttäjymisen ja vanhemmuustyylin välillä. Analyysit suoritettiin bootstrapping-menetelmällä, joka ei vaadi jakaumilta normaalisuutta (Williams & MacKinnon, 2008). Epäsuoria yhteyksiä tutkittiin vain niillä muuttujilla, joiden kohdalla mediaattorivaikutuksen alkuehdot täyttyivät: riippumattoman muuttujan, riippuvan muuttujan ja mediaattorina toimivan muuttujan on korreloitava toistensa kanssa (ks. myös Baron & Kenny, 1986). Nämä alkuehdot täyttyivät täysin ainoastaan äideillä joidenkin vanhemmuustyylien kohdalla. Taulukossa 6 on esitetty äitien vanhemmuustyylien ja vanhemmuuden stressin väliset korrelaatiot, joiden perusteella valittiin tarkemmin tutkittavat yhteydet. Vanhemmuustyylien ja lasten ongelmakäyttäjymisen sekä vanhemmuuden stressin ja lasten ongelmakäyttäjymisen väliset korrelaatiot nähdään aikaisemmin esitetystä taulukosta 5.

Taulukko 6. Äitien vanhemmuustyylien ja vanhemmuuden stressin väliset korrelaatiot (Pearson) ensimmäisellä ja toisella luokalla

	Vanhemmuuden stressi (T1)	Vanhemmuuden stressi (T2)
Affektiivisuus (T1)	-.37**	-.38**
Affektiivisuus (T2)	-.39*	-.46**
Behavioaraalinen kontrolli (T1)	.21*	.14*
Behavioaraalinen kontrolli (T2)	.18**	.16**
Psykologinen kontrolli (T1)	.19**	.16*
Psykologinen kontrolli (T2)	.18**	.17**

Huom. T1 = Mittausajankohta 1, T2 = Mittausajankohta 2

** $p < .01$; * $p < .05$

Koska mittauskertoja on vain kaksi, mediaattorimuuttujina käytettiin ensimmäisen mittauskerran muuttujia. Tuloksista voidaan kuitenkin tehdä varovaisia johtopäätöksiä muuttujien välisistä epäsuorista yhteyksistä. Bootstrapping-testin tulokset on esitetty taulukossa 7. Tulokset osoittavat, että äitien affektiivisuus toimi välittävänä tekijänä vanhemmuuden stressin ja lasten ulospäin suuntautuvan ongelmakäyttäytymisen (käyttäytymisongelmat) välillä. Mitä enemmän äideillä siis esiintyy vanhemmuuden stressiä, sitä vähemmän esiintyy affektiivisuutta. Vähäinen affektiivisuus taas on yhteydessä lasten ulospäin suuntautuvaan ongelmakäyttäytymiseen. Myös vanhemmuuden stressi välitti tulosten mukaan lasten ulospäin suuntautuvan ongelmakäyttäytymisen ja affektiivisuuden välistä yhteyttä. Lasten ongelmakäyttäytyminen siis johtaa vanhemmuuden stressin kokemiseen, mikä puolestaan johtaa affektiivisuuden vähenemiseen.

Taulukko 7. Äitien vanhemmuustyilien, vanhemmuuden stressin ja lasten ongelmakäyttäytymisen välisten epäsuorien yhteyksien estimaatit ($N = 231$)

Epäsuora yhteys	Estimaatti	Keskivirhe	95 % luottamusväli [alaraja, yläraja]
Vanhemmuuden stressi (T1) → Affektiivisuus (T1) → Käyttäytymisongelmat (T2)	.04*	.02	[.0075, .0764]
Vanhemmuuden stressi (T1) → Psyk. kontrolli (T1) → Käyttäytymisongelmat (T2)	.01	.01	[- .0015, .0308]
Käyttäytymisongelmat (T1) → Vanhemmuuden stressi (T1) → Affektiivisuus (T2)	- .09**	.03	[- .1628, - .0322]
Käyttäytymisongelmat (T1) → Vanhemmuuden stressi (T1) → Behav. kontrolli (T2)	.04+	.03	[.0011, .1029]
Emotionaaliset ongelmat (T1) → Vanhemmuuden stressi (T1) → Affektiivisuus (T2)	- .07*	.03	[- .1384, - .0112]

Huom. T1 = Mittausajankohta 1, T2 = Mittausajankohta 2

** $p < .01$; * $p < .05$; + $p < .1$

Tulos vanhemmuuden stressistä välittävänä tekijänä ulospäin suuntautuvan ongelmakäyttäytymisen ja behavioraalisen kontrollin välillä oli lisäksi suuntaa antava. Tässä mallissa käyttäytymisongelmat ovat yhteydessä vanhemmuuden stressiin, joka puolestaan johtaa behavioraalisen kontrollin lisääntymiseen. Viimeisen tutkitun yhteyden kohdalla alkuehdot eivät täyttyneet täydellisesti, sillä sisäänpäin suuntautuvan ongelmakäyttäytymisen (emotionaaliset ongelmat) ja äitien affektiivisuuden välinen korrelaatio oli vain marginaalisesti merkitsevä ($r = -.11, p < .10$). Muuttujat otettiin kuitenkin mukaan analyysiin, koska korrelaatio oli suuntaa antava. Bootstrapping-testin tulosten mukaan vanhemmuuden stressi välittäisi lasten sisäänpäin suuntautuvan ongelmakäyttäytymisen ja affektiivisuuden välistä yhteyttä: mitä enemmän lapsella on emotionaalisia ongelmia, sitä enemmän äiti kokee vanhemmuuden stressiä. Stressi puolestaan johtaa affektiivisuuden vähenemiseen.

9 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia, miten vanhemmuustyylit ja vanhemmuuden stressi ovat yhteydessä lasten ongelmakäyttäytymiseen ja sen kehittymiseen ja toisaalta, miten lasten ongelmakäyttäytyminen vaikuttaa vanhempien kokemaan stressiin ja vanhemmuustyyliin. Tutkimuksessa tutkittiin myös isien ja äitien välisiä eroja sekä epäsuoria yhteyksiä vanhemmuustyylien, vanhemmuuden stressin ja lasten ongelmakäyttäytymisen välillä. Tulokset osoittivat, että vanhemmuuden stressi ja vanhemmuustyylit ovat yhteydessä lasten ongelmakäyttäytymiseen, mutta toisaalta myös lasten ongelmakäyttäytyminen voi johtaa vanhemman stressaantuneisuuteen ja sitä kautta muutoksiin vanhemmuustyyliissä.

Sekä vanhemmuustyylit että vanhemmuuden stressi osoittautuivat melko pysyviksi. Ainoastaan vanhemmuuden stressissä havaittiin tapahtuneen keskiarvotason muutosta: vanhemmuuden stressiä koettiin keskimäärin vähemmän lasten ollessa toisella luokalla kuin ensimmäisellä luokalla. Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös joissakin aikaisemmissa tutkimuksissa, ja vanhemmuuden stressin on uskottu vähenevän varhaislapsuuden aikana lapsen käyttäytymisongelmien vähenemisen ja itsesäätelykeinojen kehittymisen vuoksi (Williford ym., 2007). Myös lasten koulutien alku saattaa olla joillekin vanhemmille stressaavaa aikaa, joten vanhemmuuden stressi saattaa vähentyä lasten siirtyessä ylemmille luokille.

Myös lasten ongelmakäyttäytyminen oli melko pysyvää. Ongelmakäyttäytyminen oli lisäksi yleisesti ottaen varsin vähäistä, joten pysyvyys kertoo myös ongelmattomuuden pysyvyydestä. Ongelmakäyttäytymisen suuri pysyvyys ensimmäiseltä luokalta toiselle luokalle saattaa olla myös syynä siihen, että tutkittaessa vanhemmuustyilien ja vanhemmuuden stressin yhteyttä ongelmakäyttäytymisen *kehittämiseen* yhteyksiä ei löytynyt. Myöskään lasten ongelmakäyttäytymisen muutos ei selittänyt vanhemmuustyilien tai vanhemmuuden stressin kehittymistä. Vaikka yhteyksiä kehitykseen ei löytynyt, havaittiin kuitenkin, että vanhemmuustyyli ja lasten ongelmakäyttäytyminen olivat yhteydessä toisiinsa: mitä affektiivisempia vanhemmat olivat ensimmäisellä luokalla, sitä vähemmän ulospäin suuntautuvaa ongelmakäyttäytymistä esiintyi sekä ensimmäisellä että toisella luokalla. Tulos on myös aikaisempien tulosten mukainen, sillä affektiivisuutta on pidetty suojaavana tekijänä (Aunola & Nurmi, 2005). Lämpimyyden ja huolenpidon osoittaminen on lapsen hyvinvoinnille erityisen tärkeää.

Oletuksena oli myös, että vanhemmuuden stressi olisi yhteydessä lasten ongelmakäyttäytymiseen. Vanhemmuuden stressiä esiintyikin äideillä sitä enemmän, mitä enemmän lapsella esiintyi ulospäin suuntautuvaa ongelmakäyttäytymistä. Behavioraalisen kontrollin puutteen oletettiin myös olevan yhteydessä ulospäin suuntautuvaan ongelmakäyttäytymiseen. Tulokset osoittivat kuitenkin, että myös behavioraalista kontrollia esiintyi sitä enemmän, mitä enemmän lapsella esiintyi ongelmakäyttäytymistä. Tulos poikkeaa aikaisemmin saaduista tuloksista, sillä yleensä behavioraalisen kontrollin puute on ollut yhteydessä ulospäin suuntautuvaan ongelmakäyttäytymiseen, ja behavioraalisella kontrollilla on ollut ongelmakäyttäytymiseltä suojaava vaikutus (Aunola & Nurmi, 2005; Galambos ym., 2003). Nämä aikaisemmat tulokset pohjautuvat kuitenkin pitkittäistutkimuksiin, joten tässä tutkimuksessa havaittu yhteys saattaa johtua korrelatiivisesta tutkimusasetelmasta: on mahdollista, että äitien behavioraalinen kontrolli tuottaa myöhemmässä vaiheessa tulosta, ja johtaa lasten ongelmakäyttäytymisen vähenemiseen. Luultavasti äidit pyrkivätkin vaikuttamaan behavioraalisella kontrollilla ongelmakäyttäytymiseen ja lisäävät kontrollia ongelmakäyttäytymisen ilmetessä.

Isillä havaittiin yksi odottamaton yhteys ongelmakäyttäytymiseen, sillä isien affektiivisuuden havaittiin olevan yhteydessä sisäänpäin suuntautuvan ongelmakäyttäytymisen lisääntymiseen. Yhteys saattaa olla sattuman vaikutusta, mutta toisaalta voi olla, että isät pyrkivät olemaan affektiivisiä niitä lapsia kohtaan, joilla on taipumusta ahdistuneisuuteen. Isillä ei kuitenkaan löytynyt behavioraalisen kontrollin ja vanhemmuuden stressin kohdalla samoja yhteyksiä kuin äideillä, mikä voi viitata siihen, että isät eivät osallistu yhtä tiiviisti lasten kasvatukseen kuin äidit. Äitien suhde lapseensa on usein myös intiimimpi ja riippuvaisempi kuin isien (Aunola & Nurmi,

2005). Kyse voi olla myös siitä, että isien suhde lapseensa on luonteeltaan erilainen kuin äideillä, eikä se tule siksi esille samoilla tutkimusmenetelmillä. On myös otettava huomioon, että tutkimukseen osallistuneiden isien määrä oli huomattavasti pienempi kuin äitien.

Oletuksena oli myös, että niin sanottu ylikontrollointi (behavioraalisen ja psykologisen kontrollin yhdistelmä) ja ristiriitainen vanhemmuustyylit (affektiivisuuden ja psykologisen kontrollin yhdistelmä) olisivat yhteydessä ongelmakäyttäytymiseen (Aunola & Nurmi, 2005). Yhteyksiä ei löytynyt ylikontrolloinnin ja ongelmakäyttäytymisen väliltä, mutta ristiriitaisen vanhemmuustyylin todettiin olevan yhteydessä ulospäin suuntautuvaan ongelmakäyttäytymiseen äitien kohdalla. Aikaisemmin esimerkiksi Aunola ja Nurmi (2005) ovat havainneet ristiriitaisen vanhemmuuden ennustavan lasten ongelmakäyttäytymisen lisääntymistä. Tässä tutkimuksessa yhteys vaikutti ilmenevän kuitenkin toisin päin: ensimmäisellä luokalla mitattu ulospäin suuntautuva ongelmakäyttäytyminen oli yhteydessä toisella luokalla mitattuun ristiriitaiseen vanhemmuustyylisiin. Näin ollen saattaa olla, että äidit ovat jossain määrin myös keinottomia ongelmakäyttäytymisen edessä, ja tämä ilmenee ristiriitaisena vanhemmuutena. Myös Woolfson ja Grant (2006) havaitsivat, että vanhemmat saattavat kokea auktoritatiivisen, ”rakkautta ja rajoja” - tyyppisen vanhemmuustyylin hankalana soveltaa, kun lapsella on kehityksellisiä vaikeuksia. Mahdollisesti tämä pätee myös silloin, kun lapsella esiintyy paljon ongelmakäyttäytymistä.

Tutkimuksessa tutkittiin myös, toimiiko vanhemmuustyylit välittävänä tekijänä vanhemmuuden stressin ja lasten ongelmakäyttäytymisen välillä ja toisaalta, toimiiko vanhemmuuden stressi välittävänä tekijänä lasten ongelmakäyttäytymisen ja vanhemmuustyylin välillä. Oletuksena oli, että vanhemman kokema stressi voi johtaa ankaraan ja vuorovaikutukseltaan etäiseen vanhemmuuteen, joka puolestaan johtaisi lasten ongelmakäyttäytymiseen (Deater-Deckard, 1998). Epäsuoria yhteyksiä löytyi ainoastaan äitien kohdalla. Tutkimuksessa havaittiin oletusten mukaisesti, että vanhemmuuden stressi on yhteydessä vähäiseen affektiivisuuteen, joka puolestaan on yhteydessä lasten ulospäin suuntautuvaan ongelmakäyttäytymiseen. Toisaalta myös lasten ongelmakäyttäytymisen havaittiin olevan yhteydessä vanhemmuuden stressiin, joka puolestaan oli yhteydessä vähäiseen affektiivisuuteen. Yleisesti ottaen tutkimuksessa tuli kauttaaltaan esille affektiivisuuden ja ongelmakäyttäytymisen välinen negatiivinen yhteys. Affektiivisuus vaikuttaisi olevan siis tärkeä positiivinen tekijä vanhemman ja lapsen välisessä suhteessa. Lisäksi vaikutukset näyttivät olevan molemmissuuntaisia: lasten ongelmakäyttäytyminen oli yhteydessä vanhemmuustyyliin vanhemmuuden stressin kautta, ja toisaalta vanhemmuuden stressi oli yhteydessä lasten ongelmakäyttäytymiseen vanhemmuustyylien välityksellä. Molemmissuuntaisia vaikutuksia vanhemman ja lapsen välillä on havaittu aikaisemmissakin tutkimuksissa (Crnic &

Low, 2002; Donenberg & Baker, 1993; Eddy ym., 2001). Toisaalta tulokset ovat osittain ristiriitaisia, sillä muun muassa Aunolan ja Nurmen (2005) tulosten mukaan nimenomaan vanhemmuustyylit vaikuttavat tämän ikäisten lasten ongelmakäyttäytymiseen eikä päinvastoin.

Vanhempien ja lasten välillä vallitsevan monimutkaisen vuorovaikutuksen vuoksi lasten ongelmakäyttäytymistä tutkittaessa on tärkeää ottaa huomioon koko perhesysteemi. Vanhempien tukeminen ja neuvonta voi auttaa tilannetta, kun lapsella esiintyy ongelmakäyttäytymistä. Erilaiset vanhempien koulutusohjelmat ovatkin osoittautuneet tehokkaiksi tavoiksi parantaa lapsen ja vanhemman välistä suhdetta ja vähentää ongelmakäyttäytymistä (McKee ym., 2008). Tulevaisuudessa voitaisiin lisäksi kiinnittää huomiota vanhemmuuden stressin tunnistamiseen ja lievittämiseen, sillä stressi voi johtaa affektiivisuuden vähenemiseen ja kontrollin kiristymiseen.

Tässä tutkimuksessa havaittiin myös joitakin eroja vanhemmuustyyliessä isien ja äitien välillä. Äidit olivat affektiivisempia kuin isät molempina mittausajankohtina. Äitien runsaampi behavioraalinen kontrolli tuli esille vasta lasten ollessa toisella luokalla, kun taas isät käyttivät tuolloin enemmän psykologista kontrollia. Mahdollisesti lapsen kasvaessa ja itsenäistyessä myös kontrolloinnin tarve kasvaa. Nämä tulokset vanhemmuustyylien eroista kuitenkin vahvistavat aikaisemmin saatuja tuloksia siitä, että vanhemmuustyyliä on syytä tutkia erikseen isillä ja äideillä (Winsler ym., 2005). Vanhemmuustyylien eroavaisuuksien yhteyttä lasten ongelmakäyttäytymiseen ei tutkittu tässä tutkimuksessa, mutta joissakin tutkimuksissa on havaittu, että erilaiset näkemykset lasten kasvatuksesta ovat yhteydessä riitaisaan parisuhteeseen ja että yhteneväiset vanhemmuustyylit ovat yhteydessä lapsen onnistuneeseen kehitykseen (Maccoby & Martin, 1983; Winsler ym., 2005). Siksi olisi tärkeää kiinnittää huomiota myös vanhemmuustyylien eroavaisuuksiin ja niistä mahdollisesti seuraaviin ongelmiin.

9.1 Tutkimuksen rajoitukset ja jatkotutkimushaasteet

Tähän tutkimukseen liittyy tiettyjä rajoituksia. Ensinnäkin vanhemmuustyyliä ja vanhemmuuden stressiä on arvioitu itsearviointina, joten vanhempien vastausten totuudenmukaisuutta on hankala arvioida. Jotkut vanhemmat eivät välttämättä pysty arvioimaan itseään totuudenmukaisesti, tai he saattavat pyrkiä antamaan itsestään positiivisen kuvan. Lasten ongelmakäyttäytymistä puolestaan arvioivat opettajat, joten heidän vastauksensa saattavat olla vähemmän henkilökohtaisten vaikutusten sävyttämiä kuin vanhempien. Toisaalta opettajat seuraavat lapsia ainoastaan kouluympäristössä, ja lasten käyttäytyminen voi olla erilaista vapaa-ajalla. Opettajille saattaa

muodostua oppilaistaan myös tietynlainen kuva, jolloin jotkin lapset saattavat leimautua ongelmatapauksiksi.

Toiseksi on muistettava, että isä osallistui tutkimukseen huomattavasti vähemmän kuin äitejä. Tämä voi johtua osittain siitä, että äitien joukossa on enemmän yksinhuoltajia, mikä saattaa myös vaikuttaa vanhemmuustyyliä ja vanhemmuuden stressiä koskeviin tuloksiin. Lisäksi tutkimusotos edustaa keskivertoa suomalaisväestöä, joten tuloksia ei voida yleistää koskemaan muita kulttuureja tai erityisryhmiä. Esimerkiksi vanhemmuustyylien vaikutukset lapsiin voivat riippua siitä, millaisessa ympäristössä ja kulttuurissa perhe elää (Darling & Steinberg, 1993).

Yksi tutkimuksen rajoituksista on myös sen korrelatiivinen luonne: tulosten perusteella ei voida tehdä varmoja päätelmiä siitä, mikä on syy ja mikä seuraus. Välittäviä tekijöitä tutkittaessa hyödynnettiin vain kahta mittausajankohtaa, joten todellisten vaikutusten suuruudesta ei voida olla täysin varmoja. On myös mahdollista, että oletettuja yhteyksiä olisi voinut löytyä enemmän ja myös isien kohdalla, mikäli tutkittavia ajankohtia olisi ollut useampia ja tutkittu ajanjakso pidempi. Yksi tutkimusmenetelmiin liittyvä rajoitus on myös se, että äitien behavioraalista kontrollia mittaavan summamuuttujan reliabiliteettikerroin jäi hieman alhaiseksi, mikä voi myös osaltaan vaikuttaa tulosten luotettavuuteen.

Alkuportaat-tutkimuksen edetessä olisi tärkeää tutkia vanhemmuustyylien, vanhemmuuden stressin ja lasten ongelmakäyttäytymisen kehittymistä pidemmällä aikavälillä. Tässä tutkimuksessa havaittiin esimerkiksi, että lasten ongelmakäyttäytyminen voi olla yhteydessä myös behavioraaliseen kontrolliin eikä sen puutteeseen. Olisi kiinnostavaa tietää, miten tämä yhteys kehittyy jatkossa: väheneekö lasten ongelmakäyttäytyminen ja vanhemmuuden stressi behavioraalisen kontrollin soveltamisen ansioista, vai kasaantuvatko ongelmat yhä enemmän? Myös ristiriitaisen vanhemmuustyylin (affektiivisuuden ja psykologisen kontrollin yhdistelmän) ja lasten ongelmakäyttäytymisen välistä syy-seuraussuhdetta olisi kiinnostavaa tutkia tarkemmin: seuraako ristiriitaisuudesta vain ongelmia lapselle, kuten aikaisemmin on oletettu (Aunola & Nurmi, 2005), vai voiko myös lapsen käyttäytyminen johtaa vanhemmuuden epäjohtonmukaisuuteen?

Vanhemmuuden stressiin ja vanhemmuustyyliin vaikuttavia taustatekijöitä ei lasten ongelmakäyttäytymisen lisäksi tutkittu tässä tutkimuksessa. Jatkossa olisi tärkeää tutkia, missä määrin muut asiat kuin lasten ongelmakäyttäytyminen vaikuttavat esimerkiksi vanhempien kokemaan vanhemmuuden stressiin. Myös lasten ongelmakäyttäytymiseen vaikuttavat vanhempien lisäksi monet muut asiat, kuten ystäväpiiri. Äärimmäisenä mielipiteenä onkin esitetty, ettei vanhemmilla ole lainkaan vaikutusta lasten kehitykseen tai käyttäytymiseen kodin ulkopuolella (Harris, 1995). Muun muassa Galambos, ym. (2003) kuitenkin havaitsivat tutkimuksessaan, että

vanhemmat voivat behavioraalisella kontrollillaan pienentää ulospäin suuntautuvan ongelmakäyttäytymisen riskiä, vaikka lapsi saisikin ystäväpiiristään negatiivisia vaikutteita. Muun muassa näiden taustatekijöiden huomioon ottaminen voisi lisätä paljon tietoa siitä, miten vanhemmuustyylit, vanhemmuuden stressi ja lasten ongelmakäyttäytyminen kehittyvät.

LÄHTEET

- Achenbach, T. M., & Edelbrock, C. S. (1979). The child behavior profile: II. boys aged 12-16 and girls aged 6-11 and 12-16. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 47*, 223-233.
- American Psychiatric Association. (1994). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (4. painos). Washington, DC: APA.
- Anderson, L. S. (2008). Predictors of parenting stress in a diverse sample of parents of early adolescents in high-risk communities. *Nursing Research, 57*, 340-350.
- Aunola, K. (2005). Kasvatus ja vanhemmuus: Tutkimuksen traditiot ja haasteet. *Psykologia, 40*, 356-369.
- Aunola, K., & Nurmi, J. (2005). The role of parenting styles in children's problem behavior. *Child Development, 76*, 1144-1159.
- Baker, B. L., & Heller, T. L. (1996). Preschool children with externalizing behaviors: Experience of fathers and mothers. *Journal of Abnormal Child Psychology, 24*, 513-532.
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development, 67*, 3296-3319.
- Barber, B. K., & Harmon, E. L. (2002). Violating the self: Parental psychological control of children and adolescents. Teoksessa B. K. Barber (toim.), *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents* (15–52). Washington, DC: American Psychological Association.
- Barber, B. K., Olsen, J. E., & Shagle, S. C. (1994). Associations between parental psychological and behavioral control and youth internalized and externalized behaviors. *Child Development, 65*, 1120-1136.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology, 51*, 1173-1182.
- Bates, J. E., Pettit, G. S., Dodge, K. A., & Ridge, B. (1998). Interaction of temperamental resistance to control and restrictive parenting in the development of externalizing behavior. *Developmental Psychology, 34*, 982-995.
- Baumrind, D. (1989). Rearing competent children. Teoksessa Damon, W. (toim.) *Child Development Today and Tomorrow* (s. 349-378). San Francisco: Jossey-Bass.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development, 55*, 83-96.

- Campbell, S. B., March, C. L., Pierce, E. W., & Ewing, L. J. (1991). Hard to manage preschool boys: Family context and the stability of externalizing behavior. *Journal of Abnormal Child Psychology: An Official Publication of the International Society for Research in Child and Adolescent Psychopathology*, *19*, 301-318.
- Creasey, G., & Reese, M. (1996). Mothers' and fathers' perceptions of parenting hassles: Associations with psychological symptoms, nonparenting hassles, and child behavior problems. *Journal of Applied Developmental Psychology*, *17*, 393-406.
- Crnic, K. A., & Booth, C. L. (1991). Mothers' and fathers' perceptions of daily hassles of parenting across early childhood. *Journal of Marriage & the Family*, *53*, 1042-1050.
- Crnic, K. A., Gaze, C., & Hoffman, C. (2005). Cumulative parenting stress across the preschool period: Relations to maternal parenting and child behaviour at age 5. *Infant and Child Development*, *14*, 117-132.
- Crnic, K. A., & Greenberg, M. T. (1990). Minor parenting stresses with young children. *Child Development*, *61*, 1628-1637.
- Crnic, K., & Low, C. (2002). Everyday stresses and parenting. Teoksessa M.H. Bornstein (toim.), *Handbook of Parenting: Vol 5. Practical Issues in Parenting*, 2. painos (s. 243-267). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, *113*, 487-496.
- Deater-Deckard, K. (1998). Parenting stress and child adjustment: Some old hypotheses and new questions. *Clinical Psychology: Science and Practice*, *5*, 314-332.
- DeaterDeckard, K., & Scarr, S. (1996). Parenting stress among dual-earner mothers and fathers: Are there gender differences? *Journal of Family Psychology*, *10*, 45-59.
- Donenberg, G., & Baker, B. L. (1993). The impact of young children with externalizing behaviors on their families. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *21*, 179-198.
- Eddy, J. M., Leve, L. D., & Fagot, B. I. (2001). Coercive family processes: A replication and extension of patterson's coercion model. *Aggressive Behavior*, *27*, 14-25.
- Galambos, N. L., Barker, E. T., & Almeida, D. M. (2003). Parents do matter: Trajectories of change in externalizing and internalizing problems in early adolescence. *Child Development*, *74*, 578-594.
- Goodman, R. (1999). The extended version of the strengths and difficulties questionnaire as a guide to child psychiatric caseness and consequent burden. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *40*, 791-799.

- Harris, J. R. (1995). Where is the child's environment? A group socialization theory of development. *Psychological Review*, *102*, 458-489.
- Keenan, K., & Shaw, D. (1997). Developmental and social influences on young girls' early problem behavior. *Psychological Bulletin*, *121*, 95-113.
- Kovacs, M., & Devlin, B. (1998). Internalizing disorders in childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *39*, 47-63.
- Lazarus, R. S. & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal and coping*. New York: Springer.
- Lerkkanen, M-K., Niemi, P., Poikkeus, A-M., Poskiparta, M., Siekkinen, M., & Nurmi, J-E. (2006). *The Ongoing First Step Study (Alkuportaati)*. Universities of Jyväskylä, Joensuu and Turku. Finland.
- Lönnqvist J., Heikkinen M., Henriksson M., Marttunen M., & Partonen T. (toim.) (2007). *Psykiatria*, 5. painos. Helsinki: Duodecim.
- Maccoby, E. E. & Martin, J. A. (1983). Socialization in the Context of the Family: Parent-Child Interaction. Teoksessa P.H. Mussen (toim.) & E. M. Hetherington (vol. toim.), *Handbook of Child Psychology: Vol.4. Socialization, personality and social development*, 4. painos (s. 1–101) New York: Wiley.
- McKee, L., Colletti, C., Rakow, A., Jones, D. J., & Forehand, R. (2008). Parenting and child externalizing behaviors: Are the associations specific or diffuse? *Aggression and Violent Behavior*, *13*, 201-215.
- Mesman, J., & Koot, H. M. (2000). Common and specific correlates of preadolescent internalizing and externalizing psychopathology. *Journal of Abnormal Psychology*, *109*, 428-437.
- Pesenti-Gritti, P., Spatola, C. A. M., Fagnani, C., Ogliari, A., Patriarca, V., Stazi, M. A. (2008). The co-occurrence between internalizing and externalizing behaviors: A general population twin study. *European Child & Adolescent Psychiatry*, *17*, 82-92.
- Roberts, G. C., Block, J. H., & Block, J. (1984). Continuity and change in parents' child-rearing practices. *Child Development*, *55*, 586-597.
- Williams, J., & MacKinnon, D. P. (2008). Resampling and distribution of the product methods for testing indirect effects in complex models. *Structural Equation Modeling*, *15*, 23-51.
- Williford, A. P., Calkins, S. D., & Keane, S. P. (2007). Predicting change in parenting stress across early childhood: Child and maternal factors. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *35*, 251-263.
- Winsler, A., Madigan, A. L., & Aquilino, S. A. (2005). Correspondence between maternal and paternal parenting styles in early childhood. *Early Childhood Research Quarterly*, *20*, 1-12.

- Woolfson, L., & Grant, E. (2006). Authoritative parenting and parental stress in parents of pre-school and older children with developmental disabilities. *Child: Care, Health and Development*, 32, 177-184.
- Östberg, M., Hagekull, B., & Hagelin, E. (2007). Stability and prediction of parenting stress. *Infant and Child Development*, 16, 207-223.